

Quaderno di esercizi *per*

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS I - FAMILIA ROMANA

Volume I
cap. I-XIX

P. Coosemans
H. Janssens
P. Maes
L. Matheusen
R. Vandessel
A. Vangilbergen

Edizioni
Accademia
Vivarium Novum

OMAGGIO

Quaderno di esercizi *per*

P. Coosemans
H. Janssens
P. Maes
L. Matheusen
R. Vandessel
A. Vangilbergen

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS I - FAMILIA ROMANA

Volume I
cap. I-XIX

Edizioni
Accademia
Vivarium Novum
Montella

© Edizioni Accademia *Vivarium Novum* s.r.l. 2007.
Contrada San Vito, 5, I-83048 Montella (Avellino),
tel.(+39) 0827 601643 - fax (+39) 0827 601132
www.vivariumnovum.it

Omnia proprietatis iura reservantur.
Tutti i diritti sono riservati.
Stampato in Italia - *Printed in Italy*.

Quest'adattamento italiano
è pubblicato in base a un accordo
con *Die Keure* di Brugge (Belgio).

Autori

P. Coosemans
H. Janssens
P. Maes
L. Matheusen
R. Vandessel
A. Vangilbergen

Traduzione dal nederlandese di
Silvia Reale

Revisione e indicazione delle vocali lunghe a cura di
Tommaso Francesco Bórri

ISBN 88-95611-03-9

Gli editori saranno grati agli studenti, ai docenti e a tutti coloro che vorranno fargli pervenire correzioni o osservazioni.

È assolutamente vietata la riproduzione totale o parziale di questa pubblicazione, così come la sua trasmissione sotto qualsiasi forma e con qualunque mezzo, anche attraverso fotocopie, senza l'autorizzazione scritta delle Edizioni Accademia *Vivarium Novum* s.r.l.

Stampa:
Eurograph s.r.l. unipersonale - Napoli

IMPERIVM ROMANVM

■ Lēctiō prīma: 1-21

Esercizio 1

Scrivi la risposta giusta a ognuna di queste domande, scegliendola tra le frasi che trovi più sotto.

1. Ubi est Hispānia?
2. Est-ne Britannia in Eurōpā?
3. Ubi sunt Italia et Graecia?
4. Est-ne Hispānia in Asiā?
5. Ubi sunt Graecia et Syria?

Graecia in Eurōpā est, Syria in Asiā est.
 Italia et Graecia in Eurōpā sunt.
 Hispānia in Eurōpā est.
 Hispānia in Asiā nōn est, sed in Eurōpā.
 Britannia in Eurōpā est.

Esercizio 2

Completa queste frasi inserendovi est o sunt.

1. Hispānia in Asiā nōn _____.
2. Hispānia in Eurōpā _____.
3. Hispānia quoque in Eurōpā _____.
4. _____-ne Syria in Eurōpā?
5. Rhēnus et Dānuvius _____ fluvii.
6. Syria et Arabia in Eurōpā nōn _____.
7. Italia, Gallia, Hispānia, Germānia, Britannia et Graecia nōn in Asiā, sed in Eurōpā _____.
8. Ubi _____ Gallia et Graecia?

Esercizio 3

La frase che segue può esser la risposta a più domande diverse: quali? Scrivi tutte le domande possibili.

Risposta: Aegyptus in Āfricā est.

Domande: _____
 _____
 _____
 _____

Esercizio 4

Sottolinea:

- a) i *sostantivi* (o *nomi*): fluvī - multī - oppidum - num - parva - īnsula - est - Graecia;
- b) gli *aggettivi*: ōceanus - quid - Atlanticus - paucī - sunt - imperium - Rōmānum - sed;
- c) i *plurali*: prōvincia - multa - imperiō - Graecae - ōceanī - magnum - ubi - Rōmānī.

Esercizio 5

Scrivi la risposta giusta a ognuna di queste domande, scegliendola tra le frasi che trovi più sotto.

- 1. Num Britannia īnsula parva est?
_____
- 2. Ubi est Tūsculum? _____
- 3. Est-ne Brundisium oppidum Rōmānum? _____
- 4. Quid est Naxus? _____
- 5. Sunt-ne in vocābulō *fluvius* sex syllabae? _____

Tūsculum in Italiā est.
Brundisium oppidum Rōmānum est.
In vocābulō *fluvius* nōn sex, sed trēs syllabae sunt: *flu-vi-us*.
Britannia nōn est īnsula parva, sed magna.
Naxus est īnsula Graeca.

Esercizio 6

*In latino ci sono, come in italiano, due numeri: il singolare e il plurale.
Riscrivi le espressioni seguenti cambiando il numero delle parole (sostantivi e aggettivi) ch'esse contengono.*

- 1. īnsula Graeca _____
- 2. parva oppida _____
- 3. fluvī magnī _____
- 4. prōvinciae magnae _____
- 5. fluvius parvus _____
- 6. vocābulum Graecum _____
- 7. numerī Rōmānī _____
- 8. littera Latīna _____

Esercizio 7

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Corsica ĩnsul _____ magn _____ est. Sicilia et Sardinia quoque ĩnsul _____ magn _____ sunt.
2. Nĭlus et Rhēnus fluvĭ _____ magn _____ sunt. Tiberis est fluvĭ _____ parv _____.
3. In imperi _____ Rōmān _____ sunt mult _____ oppid _____, mult _____ prōvinci _____ et mult _____ fluvĭ _____. Magn _____ est imperi _____ Rōmān _____!
4. Ōcean _____ quoque magn _____ est.
5. Rhēnus nōn oppid _____, sed fluvĭ _____ est.
6. Gallia et Hispānia prōvinci _____ Rōmān _____ sunt.
7. Graecia quoque prōvinci _____ Rōmān _____ est.
8. Hispānia prōvincia Rōmān _____ est. Hispānia est in imperi _____ Rōmān _____.
9. Crēta et Rhodus sunt ĩnsulae Graec _____. Crēta et Rhodus in Graeci _____ sunt.

Esercizio 8

Completa queste frasi, inserendovi le parole mancanti.

1. Tūsculum oppidum est. Sparta et Delphĭ quoque _____.
2. Corsica et Sardinia ĩnsulae magnae sunt. Melita nōn _____, sed parva est.
3. Rhēnus et Nĭlus fluvĭi sunt. Tiberis quoque _____.
4. A et B _____ Latīnae sunt. C quoque _____ est.
5. Γ et Δ _____ Latīnae, sed _____ litterae _____.
6. In vocābulō *ĩnsula* _____ litterae et trēs _____ sunt.

Esercizio 9

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

Attenzione: a volte (qui e in séguito) devi cambiare la terminazione delle parole di sinistra, per adattare al contesto delle diverse frasi.

.....
 Graecia
 Graecus
 imperium
 ĩnsula
 magnus
 multĭ
 num
 oppidum (due volte)
 paucĭ
 prōvincia
 quid
 Rōmānus
 ubi

- .....
1. _____ Sardinia est oppidum? Sardinia nōn est oppidum.
  2. _____ est Sardinia? Sardinia ĩnsula est.
  3. _____ est Nĭlus? Nĭlus in Āfricā est.
  4. Euboea est in _____. Euboea est ĩnsula _____.
  5. In imperiō Rōmānō nōn paucae, sed _____ prōvinciae sunt. _____ Rōmānum est _____!
  6. Quid est Gallia? Gallia _____ Rōmāna est.
  7. Sparta est _____ Graecum. Tūsculum et Brundisium nōn sunt _____ Graeca, sed _____.
  8. Melita _____ parva est.
  9. ĩnsulae Graecae nōn _____, sed multae sunt.

Esercizio 10

Tra i sostantivi e gli aggettivi seguenti, sottolinea quelli di numero plurale:

fluvius - numerī - īnsulae - capitulum - exempla - syllaba - prōvincia - ōceanī - parvae - paucī - magnum - pāgina - fluvīi.

Esercizio 11

Completa le domande, inserendovi le parole appropriate.

- _____ est Sparta? Sparta in Graeciā est.
- _____ est Γ? Γ est littera Graeca.
- Est-ne _____? A nōn tertiā littera, sed prīma est.
- Ubi _____? Nīlus in Āfricā, Tiberis in Italiā est.
- Num _____? Nōn est. *Capitula* plūrālis est.
- _____ D littera Graeca est? Nōn Graeca, sed Latīna littera est D.

Esercizio 12

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

duo (due volte)
littera (due volte)
magnus
mīlle
numerus
parvus
prīmus (due volte)
secundus
sex (due volte)
syllaba
tertius
vocābulum

- B nōn vocābulum, sed _____ est.
- _____ (II) et _____ (VI) sunt _____ (II) _____ Rōmānī. _____ (M) est magnus numerus.
- II nōn est numerus _____, sed numerus _____.
- Δ, C, Γ sunt trēs _____. _____ (I) et _____ (III) littera sunt litterae Graecae. _____ (II) littera est littera Latīna.
- In vocābulō *pāgina* sunt _____ litterae et trēs _____. *Pā-* est syllaba _____ (I).
- Imperium* et *Rōmānum* sunt duo _____.

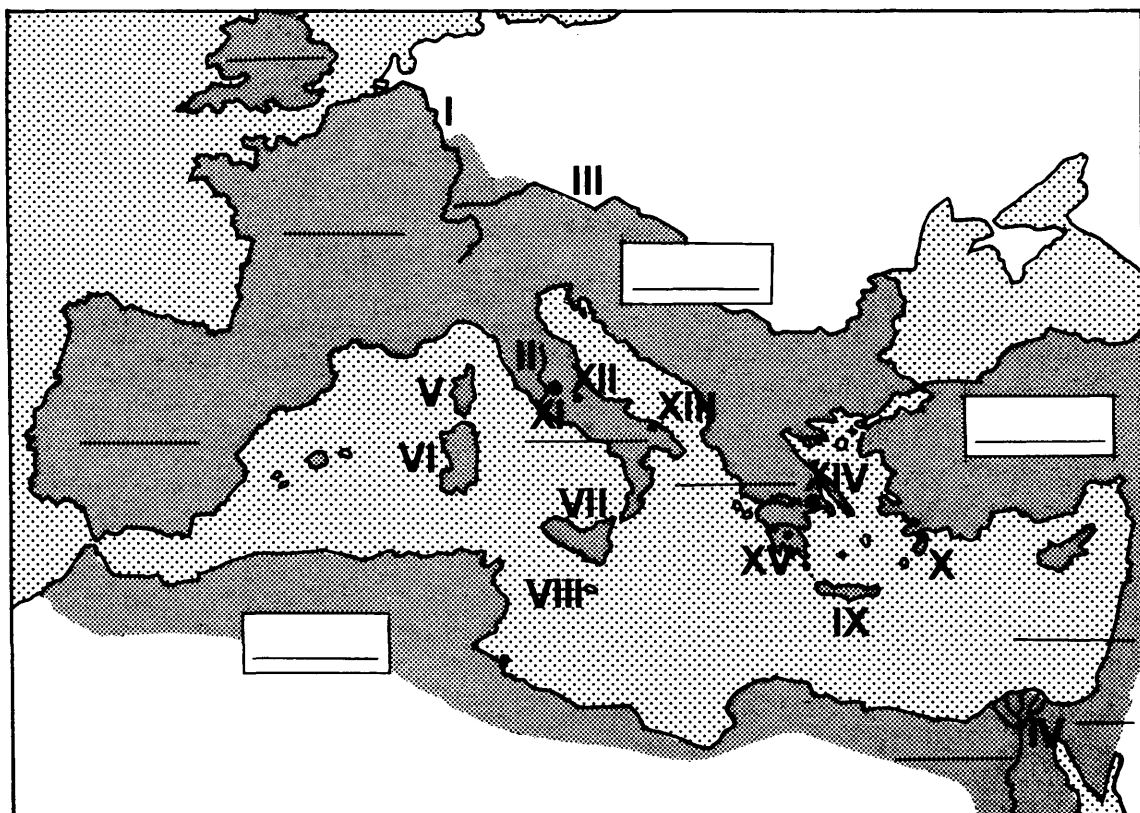
Esercizio 13

Ora scrivi tu stesso in latino: componi una frase con ognuna delle parole che trovi qui sotto.

- Rōmānī _____
_____
- quoque¹ _____
_____

¹ Bada che *quoque* è una parola *pospositiva*, ossia si mette dopo la parola a cui si riferisce: per esempio, *Italia et Graecia in Eurōpā sunt. Hispānia quoque in Eurōpā est* (l. 2-3: non *Quoque Hispānia!*)

3. sed _____
4. vocābula _____
5. prōvincia _____

FLVVII

INSVLAE

OPPIDA

I	=	_____	V	=	_____	XI	=	_____
II	=	_____	VI	=	_____	XII	=	_____
III	=	_____	VII	=	_____	XIII	=	_____
IV	=	_____	VIII	=	_____	XIV	=	_____
			IX	=	_____	XV	=	_____
			X	=	_____			

FAMILIA ROMANA

■ Lēctiō prīma: 1-24

Esercizio 1

Cancella, nella colonna di destra, le parole che non sono appropriate alle persone i cui nomi si trovano, a sinistra, sullo stesso rigo.

Iūlius	est: fēmina - pater - puer - vir
Aemilia	est: puella - fēmina - māter Mārci - filia Iūlii
Mārcus	est: puer - pater Quīnti - filius Aemiliae - vir
Iūlia	est: filia Mārci - fēmina - puer - puella
Dēlia	est: māter Iūliae - fēmina - puella - filia Iūlii
Mārcus et Quīntus	sunt: pueri - filii Iūlii - filiae Aemiliae - viri

Esercizio 2

Rispondi a queste domande in latino, con una frase intera.

Esempio: Ubi est Nīlus? Nīlus in Āfricā est.

1. Est-ne Iūlius vir Rōmānus? _____
2. Num Mārcus puella Rōmāna est? _____
3. Quae est māter Quīnti? _____
4. Quis est pater Iūliae? _____
5. Quī sunt liberī Iūlii? _____
6. Quid est Melita? _____

Esercizio 3

Completa le domande colle parole interrogative appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

num	1. _____ est Crēta? Crēta est īnsula.
quae	2. _____ est Iūlia? Iūlia est parva puella.
quī	3. _____ sunt Mārcus et Quīntus? Sunt filii Iūlii.
quid	4. _____ pater Iūliae est? Iūlius est pater Iūliae.
quis	5. _____ sunt Rōma, Tūsculum et Brundisium? In Italiā sunt.
ubi	6. _____ Mēdus pater Quīnti est? Mēdus pater Quīnti nōn est.

Esercizio 4

Sostituisci et con -que, o il contrario.

1. Īnsulae et oppida = _____
2. Iūlius et Aemilia = _____
3. Virī fēminae-que = _____

4. Ūna fēmina duo-que virī = _____
5. Īnsulae parvae et magnae = _____
6. Latīna et Graeca vocābula = _____

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Quīntus filius Iūli _____ et Aemili _____ est.
2. Aemilia est māter parv _____ puell _____.
3. Iūlia est fili _____ Aemili _____.
4. Quīntus et Mārcus sunt fili _____ Aemili _____ et Iūli _____.
5. Dāvus Mēdus-que serv _____ sunt Iūli _____, Syra Dēlia-que sunt _____ Aemiliae.

Esercizio 6

Completa le frasi latine in modo tale da esprimere la relazione che lega, nella famiglia di Giulio, le persone di volta in volta rammentate.

1. Aemilia - Mārcus: a) Aemilia est _____.
b) Mārcus est _____.
2. Iūlia - Iūlius: a) Iūlia est _____.
b) Iūlius est _____.
3. Aemilia - Quīntus et Mārcus: a) Aemilia est _____ Quīnt _____ et Mārc _____.
b) Mārcus et Quīntus sunt _____.

Esercizio 7

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

fēmina
filius
Iūlia
liberī
māter
pater
puella
puer
quae
vir

1. Mārcus nōn vir, sed _____ Rōmānus est; Iūlia _____ Rōmāna est.
2. Iūlius et Mēdus _____ sunt; Aemilia et Dēlia _____ sunt.
3. Mārcus, Quīntus Iūlia-que sunt trēs _____ Iūliī et Aemiliae.
4. _____ est māter Mārcī? Aemilia _____ Mārcī est.
5. Iūlius _____ Mārcī et Quīntī est. Iūlius _____ quoque pater est.
6. Mārcus _____ Iūliī et Aemiliae est.

Esercizio 8

Rispondi a queste domande in latino, con una frase intera.

1. Quī sunt servī Iūlii? _____
2. Cuius filiī sunt Mārcus et Quīntus? _____
3. Quot servī sunt in familiā Iūlii? _____
4. Quae est ancilla Aemiliae? _____
5. Cuius ancilla est Dēlia? _____
6. Est-ne centum parvus numerus? _____

Esercizio 9

Sottolinea i nominativi una volta e i genitivi due volte.

1. Aemilia est māter Iūliae.
2. Fīlii Iūlii sunt Mārcus et Quīntus.
3. Iūlius est pater puerōrum.
4. Quī sunt filiī Iūlii?
5. Ubi est Rōma?
6. Mārcus, Quīntus et Iūlia sunt Iūlii liberī.

Esercizio 10

Aggiungi le terminazioni giuste ai numerali cardinali.

ūn _____ filius; du _____ exempla; tr _____ capitula
ūn _____ exercitium; du _____ virī; tr _____ dominī
ūn _____ familia; du _____ puellae; tr _____ fēminae
cent _____ fluvii; cent _____ oppida; cent _____ insulae

Esercizio 11

Completa queste frasi colle parole interrogative appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

num	1. _____ sunt filiī Iūlii? Sunt Mārcus et Quīntus.
quae	2. _____ est māter Mārci? Aemilia māter Mārci est.
quī	3. _____ est nōn? Nōn est parvum vocābulum.
quid	4. _____ litterae sunt in vocābulō sex? In vocābulō sex sunt trēs litterae.
quot	5. _____ est Rōma? Rōma in Italiā est.
ubi	6. _____ Rōma in Galliā est? Nōn in Galliā, sed in Italiā est Rōma.

Esercizio 12

Cambia di numero (da singolare a plurale o il contrario) le parole che seguono, comprese tutte quelle contenute nelle due frasi.

1. numerus	_____	5. puerōrum	_____
2. syllaba	_____	6. quis?	_____
3. exercitia	_____	7. fēminae (due possibilità)	_____
4. vir	_____		_____
8. puer Rōmānus _____
9. Fluvius est magnus. _____
10. Capitula sunt parva. _____

Esercizio 13

Completa le frasi che seguono secondo questo modello:

Iūlius est pater Quīntī. Quīntus est filius Iūliī.

1. Aemilia domina Syrae est. Syra _____.
2. Iūlius pater Iūliae est. Iūlia _____.
3. Mārcus filius Aemiliae est. Aemilia _____.
4. Iūlius dominus Mēdī et Dāvī est. Mēdus et Dāvus _____.
5. Quīntus et Mārcus liberī Iūliī sunt. Iūlius _____.

Esercizio 14

Trasforma le espressioni seguenti secondo questi modelli:

multī servī = magnus numerus servōrum;

parvus numerus servōrum = paucī servī.

1. multae ancillae = _____
2. paucī virī = _____
3. multa exempla = _____
4. magnus numerus puerōrum = _____
5. parvus numerus liberōrum = _____
6. In vocābulō *ubi* paucae litterae sunt. = In vocābulō *ubi* _____ est.
7. In Eurōpā magnus numerus fluviōrum est. = In Eurōpā _____ sunt.
8. In Italiā multa oppida sunt. = _____

► 12 ◀ **Esercizio 15**

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

ancilla (due volte)
centum
cēterī
cuius
domina
dominus
liberī
quot
servus (tre volte)

1. Mēdus _____ Iūlii est. Iūlius _____ Mēdi est.
2. Mēdus et Dāvus _____ Iūlii sunt. Numerus _____ Iūlii est _____.
3. Syra et Dēlia _____ sunt. Aemilia _____ Syrae et Dēliae est. Aemilia domina multarum _____ est.
4. Iūlii _____ sunt Mārcus, Quīntus et Iūlia.
5. _____ liberī sunt in familiā Iūlii? In familiā Iūlii sunt trēs liberī.
6. _____ liberī sunt Mārcus, Quīntus Iūlia-que? Sunt liberī Iūlii.
7. *Sed* est parvum vocābulum. Prīma littera vocābuli est s. _____ litterae sunt E et D.

■ **Lēctiō tertia et grammatica: 62-121**

Esercizio 16

Scrivi le parole (sostantivi e aggettivi) che trovi qui sotto nella casella giusta.

Attenzione: una parola deve stare in due caselle diverse, un'altra addirittura in tre.

librōrum • titulus • neutrum • novārum • capitula • dominae • antiqui • ancilla • oppidōrum

	Singolare			Plurale		
	Maschile	Femminile	Neutro	Maschile	Femminile	Neutro
Nom.						
Gen.						

Esercizio 17

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

duo
genetivus
meus
puella-que
sex
titulus
tuus

1. Cornēlius: "Est-ne Mēdus servus _____?" Iūlius: "Mēdus servus _____ est. Dāvus quoque servus meus est."
2. In vocābulō *centum* sunt _____ litterae. In vocābulō *et* _____ (!) litterae sunt.
3. _____ librī est 'LINGVA LATINA'.
4. Iūlius est dominus servōrum. *Servōrum* est _____ plūrālis.
5. Mārcus Quīntus-_____ puerī Rōmānī sunt. Iūlia _____ Rōmāna est.

PVER IMPROBVS

■ Lēctiō prīma: 1-21

Esercizio 1*Sottolinea gli accusativi.*

Quīntum • filiae • mē • iam • scaena • filium • servōrum • scaenam • Iūlius • Rōmānam • filiam.

Esercizio 2*Traduci in italiano queste frasi.*

1. Filia Aemiliae laeta est. _____
2. Mārcum Quīntus pulsat. _____
3. Iūlia Aemiliam vocat. _____
4. Aemilia Quīntum interrogat. Quīntus respondet. _____
5. "Quis mē vocat?" "Dominus tē vocat." _____

Esercizio 3

Completa (se c'è qualcosa da aggiungere!) il nominativo singolare di questi sostantivi, e scrivi poi per esteso le altre forme.

Singolare			⋮	Plurale	
Nominativo	Accusativo	Genitivo		Nominativo	Genitivo
scaen_____					
vocābul_____					
vir_____					
persōn_____					
serv_____					
puell_____					

Esercizio 4*Completa queste forme verbali, poi traducile.*

puls_____	ven_____
vid_____	cant_____
rīd_____	plōr_____
voc_____	

► 14 ◀ **Esercizio 5**

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Mārcus Iūli ___ pulsat. Iūli ___ plōrat.
2. Quīntus Mārc ___ videt. Quīntus: “Quid? Mārcus puell ___ pulsat – et rīdet!”
Mārcus Quīnt ___ pulsat.
3. Aemiliam Iūli ___ vocat: “Mamma! Mamma! Mārcus m ___ pulsat!” Māter Iūli ___ venit.
4. Aemilia Iūli ___ vocat. Sed Iūli ___ dormit, neque venit.
5. Aemilia: “Puer improb ___ est Mārcus.” Māter fili ___ verberat.
6. Numerus vocābul ___ est magn ___.

Esercizio 6

Scrivi le parole sottolineate nella colonna giusta.

1. Dēlia filiam Aemiliae vocat.
2. Iūlius est dominus servōrum.
3. Dāvus servus Iūlii est.
4. Dēlia et Syra sunt ancillae Aemiliae.
5. Aemilia: “Ancilla mea nōn venit.”
6. Litterae vocābuli nōn sunt trēs.
7. Sparta est oppidum Graecum.
8. Mārcus et Quīntus sunt fili Iūlii.

Nominativo		Genitivo		Accusativo
Singolare	Plurale	Singolare	Plurale	Singolare

Esercizio 7

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

cantat	1. In _____ primā capitulī tertiī sunt trēs _____: Iūlia,
iam	Mārcus, Quīntus.
irātus	2. Iūlia: “Uhū, uhū!” Iūlia _____.
persōna	3. Quīntus Aemiliam _____: “Mamma!”
plōrat	4. Aemilia _____.
rīdet	5. Aemilia parvam puellam _____. Aemilia _____ est.
scaena	6. Mārcus: “Hahahae!” Mārcus _____.

venit
verberat
videt
vocat

7. Aemilia filium _____. _____ Mārcus nōn rīdet.
8. Quīntus laetus est et _____. "Lalla!"

■ Lēctiō secunda: 22-48

Esercizio 8

Caccia all'intruso. In ogni numero, una parola è, per un motivo o per un altro, diversa dalle altre: scopri l'intruso e sottolinealo.

Esempio: puer - puella - laetus - māter: l'intruso è laetus, perché è un aggettivo, mentre le altre tre parole son sostantivi.

1. pulsat - vocat - videt - interrogat
2. filium - numerum - puerōrum - dominum
3. ancilla - scaena - oppida - littera
4. rīdet - venit - respondet - videt
5. parvam - familiam - filiam - ancillam
6. liberōrum - servōrum - filiōrum - puerum
7. mē - eum - iam - tē
8. dominus - filius - probus - servus
9. videt - dormit - venit - audit

Esercizio 9

Rispondi a queste domande in latino, con una frase intera.

1. Cūr Mārcus irātus est?

---

2. Mārcum-ne verberat Aemilia?

---

3. Quem vocat Quīntus?

---

4. Quis vocat Iūlium?

---

5. Venit-ne Iūlius?

---

6. Cūr iam nōn dormit Iūlius?

► 16 ◀ **Esercizio 10**

D'ognuna di queste parole o espressioni, scrivi il sinònimo (cioè la parola di significato pressappoco uguale: '=') o il contrario ('↔').

mamma	=	_____	interrogat	↔	_____
et nōn	=	_____	probus	↔	_____
pulsat et pulsat	=	_____	plōrat	↔	_____

Esercizio 11

Completa queste frasi coi pronomi personali appropriati, prendendoli dalla colonna di sinistra.

eam (due volte)	1. Iūlia plōrat, quia Mārcus _____ pulsat.
eum	2. Iūlia Aemiliam vocat. Aemilia venit. Aemilia nōn Iūliam, sed
mē (due volte)	Quīntum videt et _____ interrogat: "Quis _____ vocat?"
tē (due volte)	3. Quīntus respondet: "Iūlia _____ vocat."
	4. Aemilia interrogat: "Cūr Iūlia _____ vocat?"
	5. Quīntus respondet: "_____ vocat quia Mārcus _____ pul-
	sat."

Esercizio 12

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

audit	1. Iūlia plōrat, et Aemilia eam _____.
cūr (due volte)	2. Māter venit et Quīntum _____: "_____ Iūlia plōrat?"
dormit	3. Quīntus _____: "Iūlia plōrat quia Mārcus eam _____."
eam	4. Aemilia: "_____ Mārcus puellam pulsat?"
improbis	5. Quīntus: "Mārcus _____ pulsat _____ cantat."
interrogat	6. Aemilia Iūlium vocat. Iūlius eam nōn audit, _____ venit.
neque	7. Aemilia: "Cūr pater nōn venit?" Quīntus: "Nōn venit quia
pulsat	_____!" Quīntus rīdet.
quia	8. Aemilia puerum _____.
respondet	
verberat	

■ **Lēctiō tertiā et grammatica: 49-118**

Esercizio 13

Ognuna delle otto frasi che seguono è la risposta a una delle domande che trovi più sotto. Collega a una a una le domande e le risposte.

a. Iūlius Dāvum vocat.	e. Dāvus et Mēdus sunt servī Aemiliae.
b. Iūlia Aemiliam vocat.	f. Iūliae pater est Iūlius.
c. Iūlium Aemilia vocat.	g. Iūlius est pater Quīnti.
d. Quīntus Mārcum pulsat.	h. Dāvus et Mēdus sunt servī Iūlii.

1. Quī sunt servī Iūlii? _____
2. Quis est pater Quīnti? _____
3. Quis Aemiliam vocat? _____
4. Quem Iūlius vocat? _____
5. Cuius servī sunt Mēdus et Dāvus? _____
6. Quem Aemilia vocat? _____
7. Quis Mārcum pulsāt? _____
8. Cuius pater est Iūlius? _____

Esercizio 14

Sottolinea le proposizioni (o frasi) relative, quelle cioè che sono introdotte da una forma del pronome relativo. Poi fai l'analisi del pronome relativo, specificando il genere di esso (maschile o femminile) e se sia nominativo o accusativo, e indicando anche il suo antecedente, ossia il termine (la parola) a cui esso si riferisce; infine traduci tutto in italiano.

Esempi: Puella quae cantat est Iūlia;

quae, *femm., nom.* (soggetto della frase relativa quae cantat), riferito a puella;

= *La fanciulla che canta è Giulia.*

Mārcus, quem māter verberat, plōrat;

quem, *masch., acc.* (complemento oggetto della relativa), riferito a Mārcus;

= *Marco, che (sua) madre picchia, piange.*

1. Puer quī Iūliam pulsāt improbus est.

---

2. Mārcus puellam quae cantat pulsāt.

---

3. Iūlius Mārcum, quem Aemilia verberat, audit.

---

4. Puella quam Mārcus pulsāt est Iūlia.

---

5. Aemilia Mārcum, quī puer improbus est, verberat.

► 18 ◄ **Esercizio 15**

Completa queste frasi colle forme appropriate del pronome relativo: devi scegliere tra quī, quae, quem e quam.

1. Māter, _____ Mārcum verberat, irāta est.
2. Iūlia, _____ Mārcus pulsāt, plōrat.
3. Māter Quīntum, _____ rīdet, nōn verberat.
4. Mārcus, _____ Iūlius audit, irātus est.
5. Aemilia, _____ irāta est, Mārcum verberat.
6. Puella _____ Aemiliam vocat est Iūlia.
7. Nīlus, _____ fluvius magnus est, est in Āfricā.
8. Iūlius servum, _____ nōn hīc est, vocat.
9. Crēta, _____ in Graeciā est, insula magna est.
10. Servus _____ Iūlius videt est Mēdus.
11. Filius _____ Iūlium vocat probus est.
12. Mārcus, _____ Iūlius audit, puer probus nōn est.

Esercizio 16

Completa le domande inserendoci le forme appropriate del pronome interrogativo: devi scegliere tra quis? (due volte), quid?, quī?, quem? e cuius?.

1. _____ Mārcum pulsāt? Quīntus Mārcum pulsāt.
2. _____ est Crēta? Crēta est insula.
3. _____ ancillae sunt Syra et Dēlia? Syra Dēlia-que sunt ancillae Iūlii.
4. _____ sunt Mārcus et Quīntus? Mārcus et Quīntus sunt filiī Iūlii.
5. _____ Aemiliam videt? Quīntus Aemiliam videt.
6. _____ māter verberat? Māter filium verberat.

DOMINVS ET SERVI

■ Lēctiō prīma: 1-43

Esercizio 1

Le parole sottolineate significano che qualcosa è di qualcuno: scrivi, sotto ognuna, di chi.

Esempio: Iūlius: “In sacculō meō sunt centum nummī.”

meus = ‘di me (Giulio)’

Aemilia sacculum habet. Dēlia sacculum eius videt et dominam suam interrogat: “Quot

nummī sunt in sacculō tuō, domina?” Aemilia pecūniam suam numerat. Dēlia pecūniam eius

videt.

Esercizio 2

Le parole sottolineate sono vocativi, o imperativi o indicativi. Scrivile nella colonna giusta.

Iūlius et Aemilia et Mēdus adsunt.

Dāvus cēterī-que servī absunt.

Iūlius: “Ubi est Dāvus, Mēde? Dāvum vocā!”

Mēdus Dāvum vocat: “Dāve! Venī!”

Dāvus venit et interrogat: “Quid est, Mēde?”

Iūlius: “Tacē, serve!”

VOCATIVI

INDICATIVI

IMPERATIVI

Esercizio 3

Scrivi i numerali cardinali in lettere.

	(IV)	et		(V)	sunt	
	(II)	et		(VIII)	sunt	
	(II)	et		(V)	sunt	
	(VI)	et		(IV)	sunt	
	(VI)	et		(II)	sunt	
	(VII)	et		(II)	sunt	

► 20 ◀ **Esercizio 4**

Completa queste forme d'indicativo o d'imperativo, inserendoci le terminazioni mancanti.

Iūlius: "Quis sacculum meum hab___?"

Mēdus: "Dāvus eum hab___."

Iūlius: "Dāvum voc___, Mēde!"

Mēdus: "Dāvus mē nōn aud___."

Iūlius: "Eum rūsus voc___!"

Mēdus eum rūsus voc___: "Dāve, ven___! Dominus tē voc___!"

Dāvus: "Cūr dominus mē voc___, Mēde?"

Dāvus ven___ et dominum interrog___: "Cūr Mēdus mē voc___, domine?"

Iūlius: "Tac___, Dāve, et aud___! Servus probus tac___!"

Mēdus: "Quis pecūniam dominī hab___?"

Iūlius: "Num Mēdus sacculum meum hab___, Dāve?"

Dāvus nōn respondet.

Iūlius: "Respond___, serve! Servus probus respond___."

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Iūlius Dāv___ vocat: "Dāv___!"
2. Dāv___ venit et domin___ interrogat: "Quid est, domin___?"
3. Iūlius: "Ubi est Mēd___? Cūr Mēdus nōn adest, serv___?"
4. Dāvus: "Mēdus abest quia pecūniam domin___ habet."
5. Iūlius: "Quid? Mēdus est serv___ improb___!"
6. Iūlius ancill___ vocat: "Dēli___!"
7. Dēlia domin___ nōn audit.
8. Iūlius e___ rūsus vocat.
9. Aemilia ancill___ videt eam-que interrogat: "Vocat-ne tē domin___, ancill___?"
10. Dēlia: "Dominus m___ nōn vocat, domin___."

Esercizio 6

Completa queste frasi inserendovi le terminazioni, o le parole, mancanti, in modo tale che le frasi d'ogni numero abbiano pressappoco lo stesso significato.

1. Iūlius in sacculō suō pecūniam hab___.
= In sacculō Iūli___ pecūni___ est.
= In sacculō Iūli___ sunt.
2. In sacculō Mēdī multī nummī sunt.
= In sacculō Mēdī magnus _____ numm___ est.
3. Syra abest.
= Syra nōn _____ est.
= Syra nōn _____.

Esercizio 7

Di' a che coniugazione appartengono queste voci verbali (indicativi), poi traducile.

Esempio: habet: II; = '(egli) ha'.

1. vocat: _____	5. venit: _____
2. sūmit: _____	6. discēdit: _____
3. dormit: _____	7. pōnit: _____
4. videt: _____	8. tacet: _____

Esercizio 8

Trasforma in imperativi gl'indicativi dell'esercizio 7.

1. _____	5. _____
2. _____	6. _____
3. _____	7. _____
4. _____	8. _____

Esercizio 9

Completa queste frasi colle forme appropriate del pronome relativo: devi scegliere tra quī, quae (due volte), quem, quam, quod.

- Pecūnia _____ Mēdus habet nōn iam in sacculō Iūlii est.
- Ubi est servus _____ Iūlius vocat?
- Iūlius Mēdum vocat; sed Mēdus, _____ abest, nōn venit.
- Iūlius numerat pecūniam, _____ in mēnsā est.
- Mēdus baculum, _____ in mēnsā est, videt.
- Aemilia puellam, _____ cantat, nōn audit.

Esercizio 10

Completa la seconda frase d'ogni numero, inserendovi le terminazioni, o le parole, mancanti, in modo tale ch'essa abbia pressappoco lo stesso significato della prima frase.

- Dāvus nūllum verbum respondet. = Dāvus _____.
- Iūlius: "Ecce nummus tuus, probe serve."
= Iūlius: "Vidē: _____ nummus tuus, _____ serve."
- Sacculus Dāvi vacuus est. = Dāvus in sacculō suō nūll _____ pecūni _____.

■ Lēctiō grammatica: 99-122

Esercizio 11

Scrivi i contrari di queste forme verbali.

sūmit ↔ _____ venī ↔ _____ imperat ↔ _____

► 22 ◀ Esercizio 12

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti: tieni presente che le frasi a devono essere affermazioni (indicativi), mentre le frasi b devono contenere degli ordini (imperativi).

Esempio: a. Puella cantat.
b. "Cantā, puella!"

1. a. Mārcus tac _____. b. "Tac ___, Mārc ___!"
2. a. Puer aud _____. b. "Aud ___, pu ___!"
3. a. Dāvus sacculum in mēnsā pōn _____.
b. "Sacculum in mēnsā pōn ___, Dāv ___!"
4. a. Mēdus ven ____ et baculum dominī sūm _____.
b. "Ven ___, Mēd ___, et baculum dominī sūm ___!"
5. a. Ancilla dominum suum salūt ____ et discēd _____.
b. "Dominum tuum salūt ___, ancill ___, et discēd ___!"

Esercizio 13

Scrivi le parole sottolineate nella colonna giusta; poi traduci le frasi.

1. Iūlius filium suum vocat, neque Quīntus eum audit.
_____
2. Iūlius ancillam suam vocat: "Dēlia, venī!"
_____
3. Ancilla eius venit et dominum suum interrogat: "Cūr dominus mē vocat?"
_____
4. Iūlius: "Discēde, ancilla, Syram-que vocā!"
_____
5. Dēlia discēdit et Syram vocat.
_____

NOMINATIVI	ACCUSATIVI	INDICATIVI	IMPERATIVI
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

VILLA ET HORTVS

■ Lēctiō prīma: 1-46

Esercizio 1

Scrivi queste parole nella casella giusta. Bada che ci son quattro parole che devono esser messe ognuna in due caselle diverse.

hortīs - oppidō - ancillae - hortōs - ancilla - ancillā - ātrium - fenestrārum - peristȳlī - īī - vīllīs - cubiculōrum - id - nāsus - eō - līlīs - eārum - ōstia - rosās - eius

	SINGOLARE	PLURALE
Nominativo		
Accusativo		
Genitivo		
Ablativo		

Esercizio 2

Metti nel caso richiesto, prima singolare e poi plurale, questi sostantivi.

	Singolare		Plurale
ōstium		Nom.	
puer		Acc.	
vīlla		Gen.	
hortus		Abl.	
nāsus		Nom.	
fenestra		Acc.	
baculum		Gen.	
filia		Abl.	

► 24 ◀ **Esercizio 3**

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Iūlius in magn___ vill___ habitat cum Aemili___, Mārc___, Quīnt___, Iūli___ et cum mult___ serv___ et ancill___.
2. Mārcus Quīntus-que fili___ Aemili___ sunt.
3. Iūlia sōl___ in hort___ est. Iūlia sine puer___ in hort___ est. Iūlia mult___ lili___ et mult___ ros___ in hortō videt.
4. Iūlius domin___ mult___ serv___ et mult___ ancill___ est: Iūlius mult___ serv___ et mult___ ancill___ habet.
5. Aemilia cum Iūli___ in magn___ cubicul___ dormit; liberī in parv___ cubicul___ dormiunt.
6. Iūlius Mārc___ Quīnt___-que, fili___ su___, et Iūli___, fili___ su___, amat.

Esercizio 4

Completa queste forme verbali, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Aemilia trēs liberōs hab___.
2. Pater et māter et liberī in villā habit___.
3. Iūlius et Aemilia ūnam filiam hab___.
4. Aemilia Iūlium am___ . Liberī eius quoque eum am___.
5. Liberī Iūlium salūt___ . Iūlius liberōs salūt___.
6. Parva puella plōr___ . Puerī nōn plōr___, sed rīd___.
7. Iūlius liberōs suōs voc___ . Liberī eum nōn aud___ neque ven___.

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendoci le forme appropriate del pronome is ea id.

1. Iūlius servōs vocat. _____ Iūlium salūtant.
2. Iūlius interrogat: "Ubi est Mēdus? Cūr _____ nōn adest?"
3. Ancillae dominam nōn vident. _____ in cubiculō suō est. Iūlia cum _____ est.
4. Aemilia in hortō est et ancillās vocat, neque _____ Aemiliam audiunt.
5. In ātriō impluvium est; in _____ aqua est.
6. Mārcus et Quīntus sunt puerī; pater _____ est Iūlius.
7. Iūlius pulchrum hortum habet; in _____ sunt multae rosae multa-que lilia.
8. Dēlia et Syra sunt ancillae; sacculī _____ vacuī sunt.
9. Servī in cubiculīs dormiunt. _____ sunt parva.

Esercizio 6

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

.....	.....
amat	1. Aemilia, Mārcus, Quīntus Iūlia-que cum Iūliō in villā
cubiculum	_____. Iūlius Aemiliam et liberōs suōs _____.
foedus	2. Syra fēmina _____ est: _____ Syrae _____ nōn est.
habitant	3. Iūlius, Aemilia et liberī nōn _____ in villā habitant, sed cum
hortus	ancillīs et servīs, quī in parvīs _____ dormiunt.
.....	.....

līlium
nāsus
ōstium
pulcher
sōlus
villa

4. _____ Iūlii in magnō _____ est. In hortō sunt rosae
_____-que.
5. In villā sunt duo tantum _____, sed multa cubicula.

■ Lēctiō secunda: 47-105

Esercizio 7

Sostituisci a questi sostantivi altrettante forme del pronome is ea id.

Esempio: Aemilia: ea.

filiū	_____	dominōrum	_____	fluvius	_____
	_____	baculō	_____	lilia	_____
ātria	_____	servōs	_____	servī	_____
ancillās	_____	dominīs	_____		_____
lilium	_____	peristylī	_____	nāsī	_____
servum	_____	ancillae	_____		_____
in villā	_____		_____	ātriī	_____
aquā	_____	baculīs	_____	verbum	_____

Esercizio 8

Trasforma ognuna di queste voci d'indicativo, terza persona singolare, nelle forme indicate qui sotto.

	Indic., III pers. plur.	Imperativo singolare	Imperativo plurale
1. venit	_____	_____	_____
2. carpit	_____	_____	_____
3. amat	_____	_____	_____
4. discēdit	_____	_____	_____
5. rīdet	_____	_____	_____
6. cantat	_____	_____	_____
7. agit	_____	_____	_____
8. audit	_____	_____	_____

Esercizio 9

Cambia di numero queste voci verbali (dal singolare al plurale o il contrario); poi indicane la coniugazione (con un numero romano: I, II, III o IV).

	Sing./plur. o plur./sing. Coniug.		Sing./plur. o plur./sing. Coniug.
1. rīdet	_____	6. dormiunt	_____
2. pōnit	_____	7. agit	_____
3. venit	_____	8. discēde	_____
4. vocāte	_____	9. vidē	_____
5. tacent	_____	10. dēlectat	_____

Esercizio 10

Il nominativo, l'accusativo, il genitivo, l'ablativo si chiamano casi.

Scrivi nella tabella qui sotto il caso, il numero (sing. o plur.) e il genere (masch., femm. o neutro) delle parole sottolineate.

Aemilia, quae iam rūsus sōla est in peristylō, ancillās vocat: “Dēlia et Syra! Venīte!” Dēlia et Syra ex ātriō veniunt. Aemilia eās interrogat: “Sunt-ne liberī in ātriō?” Dēlia respondet: “In ātriō sunt.” Aemilia: “Quid agunt Mārcus et Quīntus?”

Dēlia: “Puerī aquam sūmunt ex impluviō...”

Syra: “...et rosās tuās in aquā pōnunt.”

Aemilia: “Rosae nōn sunt meae. Iūliae rosās in aquā pōnunt.”

Syra: “Cūr Iūlia, puella proba, plōrat?”

Aemilia: “Iūlia plōrat quia puerī improbī sunt.”

Aemilia irāta ex peristylō discēdit.

	CASO	NUMERO	GENERE
quae	_____	_____	_____
sōla	_____	_____	_____
peristylō	_____	_____	_____
ancillās	_____	_____	_____
ātriō	_____	_____	_____
eās	_____	_____	_____
liberī	_____	_____	_____
Dēlia	_____	_____	_____
quid	_____	_____	_____
puerī	_____	_____	_____
impluviō	_____	_____	_____
rosās	_____	_____	_____
aquā	_____	_____	_____
meae	_____	_____	_____
Iūliae	_____	_____	_____
puella	_____	_____	_____
improbī	_____	_____	_____
irāta	_____	_____	_____

VIA LATINA

■ Lēctiō prīma: 1-45

Esercizio 1

Completa queste frasi colle preposizioni appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

.....
 ā / ab
 ad
 ante
 apud
 circum
 cum (tre volte)
 in
 inter
 per
 post
 prope
 sine
 .....

- .....
 1. Dominus _____ servīs _____ viā est.
 2. Syrus et Lēander nōn _____ lectīcam, sed _____ eam
 ambulant.
 3. Ursus et Dāvus lectīcam _____ dominō _____ vīllam
 vehunt.
 4. Via Flāminia est _____ Rōmam et Arīminum.
 5. Villa Iūliī _____ Tūsculum, sed procul _____ Rōmā est.
 6. Filiī nōn _____ Iūlium sunt; is _____ liberīs, sed
 _____ quattuor servīs in viā est.
 7. _____ Rōmam est mūrus antīquus.
 8. Mēdus _____ portam Capēnam Rōmam intrat.

Esercizio 2

Completa queste frasi inserendovi le forme appropriate del pronome relativo (quī quae quod).

1. Vir _____ ad vīllam suam it Iūlius est.
2. Servī _____ cum Iūliō ad vīllam eunt sunt Syrus, Lēander, Dāvus et Ursus.
3. Saccī _____ Syrus et Lēander portant magnī sunt.
4. Vir _____ servī ad vīllam vehunt est Iūlius.
5. Dominus servum, _____ improbus est, baculō verberat.
6. Servus malus baculum _____ dominus sūmit timet.
7. Fēmina _____ Iūlius in viā videt est ancilla Cornēliī.
8. Lectīca _____ servī portant pulchra est.

Esercizio 3

Sottolinea, in queste frasi, i complementi di luogo, e specificane il tipo.

Esempi: Villa Iūliī prope Tūsculum est: complemento di stato in luogo;

Iūlia cum rosīs ex hortō venit: compl. di moto da luogo; ecc.

Infine traduci le frasi.

1. Iūlius cum servīs ab oppidō Tūsculō venit. _____

2. Servī dominum suum ad vīllam vehunt. _____

3. Aemilia in hortō est.

4. Multī virī ex oppidō veniunt.

5. Circum Rōmam magnus mūrus est.

6. Genua prope Rōmam nōn est.

7. Arīminum quoque procul ā Rōmā est.

8. Mēdus per ōstium intrat.

9. In lectīcīs dominī sunt, nōn servī.

■ Lēctiō secunda: 46-95

Esercizio 4

Sottolinea una volta le forme verbali attive e due volte quelle passive.

1. Servī dominam, quae in hortō ambulat, salūtant et ab eā salūtantur.
2. Iūlia rosās carpit. Rosae ā puerīs in aquā pōnuntur.
3. Iūlius lectīcā ab oppidō ad vīllam portātur: dominus in viā nōn ambulat. Servī autem ambulant in viā: ab iīs Iūlius vehitur.
4. Fēminae pulchrīs verbīs dēlectantur.
5. Servī malī dominum timent. Ā Mēdō dominus timētur.
6. Cornēlius, quī equō Tūsculum vehitur, Rōmā venit.

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni verbali appropriate, attive o passive secondo i casi.

1. Dominī in viā nōn ambul____, sed ā servīs veh____.
2. Pater et māter liberōs suōs am____ et ab iīs am____.
3. Dāvus ā Mēdō accūs____, neque is Mēdum accūs____.
4. Puerī Iūlium, quī dorm____, voc____, neque ab eō aud____.
5. Aemilia rosās in aquā pōn____, nam iīs dēlect____.
6. Iūlius nōn equō, sed lectīcā veh____: servī eum port____.
7. Iūlius nummōs rūrsus numer____ et in sacculō pōn____.

Esercizio 6

Sottolinea gli ablativi; poi traduci le frasi.

1. Iūlius servōs ancillās-que vocat, neque ab iīs auditur.
2. Longā viā servī fessī sunt.

3. Fēminae pulchrīs rosīs liliīs-que dēlectantur.

4. Lŷdia verbīs Mēdī dēlectātur, nam ab eō amātur.

5. Servōs malōs dominus baculō verberat; itaque baculum ab iīs timētur.

6. Dominus lecticā vehitur.

Esercizio 7

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti; poi traducile.

1. Mēdus Tūscul___ Rōmam it.

2. Cornēlius in equ___ est. Is equ___ vehitur.

3. Lŷdia, amīca Mēdī, Rōm___ habitat.

4. Cornēlius nōn Tūscul___, sed Rōm___ venit.

5. Lectica cum dominō ā serv___ vehitur.

6. Rōmānī vi___ Appi___ Capuam eunt.

7. Fēminae ros___ lili___-que dēlectantur.

8. Mēdus laetus cantat: "Nōn via longa est Rōm___, ubi amīc___ habitat me___ pulchr___!"

■ Lēctiō grammatica: 96-139

Esercizio 8

Trasforma queste frasi da attive in passive, o il contrario.

Esempi: Ancilla dominam salūtāt. > Domina ab ancillā salūtātur.

Servī ā dominō vocantur. > Dominus servōs vocat.

a. Servī dominum lecticā vehunt.

Iūlia puerōs nōn audit.

Dominus servōs malōs nōn timet.

b. Iūlius ā liberīs salūtātur.

Dāvus, servus probus, ā Mēdō accūsātur.

Rosae ā puerīs in aquā pōnuntur.

c. Domina ancillās vocat.

Servī probī dominum nōn timent.

Pecūnia Iūliī ā Mēdō sūmitur.

Dominus ā servīs vehitur.

Servī magnōs saccōs umerīs portant.

Esempio: Iūlia, quam Mārcus pulsāt, plōrat. > Iūlia, quae ā Mārcō pulsātur, plōrat.

d. Iūlius, quī ab Aemiliā amātur, laetus est.

Saccī quōs Syrus et Lēander portant magnī sunt.

Baculum quod Iūlius sūmit in mēnsā est.

Servus quem Cornēlius in viā videt est Mēdus.

Servus probus, quī ā servō malō accūsātur, nōn respondet.

PVELLA ET ROSA

■ Lēctiō prīma: 1-29

Esercizio 1

Sottolinea una volta i complementi di stato in luogo (quelli cioè che rispondono alla domanda ubi?) e due volte i complementi di moto a luogo (domanda: quō?).

1. Iūlia in cubiculō est; Syra in cubiculum eius intrat.
2. Puella sē in speculō videt; in oculis eius sunt lacrimae.
3. Iūlius in viā est cum servīs suīs. Quid inest in saccīs eōrum?
4. Servī saccōs in villam portant.
5. Aemilia in hortō est; iam filiī eius in hortum veniunt.

Esercizio 2

Cambia il numero di queste voci verbali (da singolare a plurale o il contrario).

claudit	_____	tenē	_____	vertit	_____
es	_____	vehe	_____	claude	_____
tergē	_____	aperit	_____	exspectantur	_____
eunt	_____	lacrimā	_____	aperīte	_____

■ Lēctiō secunda: 30-60

Esercizio 3

Scrivi sotto le parole sottolineate le persone a cui si riferiscono.

Esempi: Aemilia Syram videt eam-que vocat.

Sira

1. Aemilia virum suum exspectat.
2. Iūlius sē ad Aemiliam vertit eī-que rosam dat.
3. Mārcus per ōstium in villam intrat. Post eum veniunt duo servī. Dāvus post eōs ōstium claudit. Mārcus ad eōs it iīs-que mālā dat.
4. Iūlia sē in speculō videt et lacrimat. Iūlia: “Nāsus meus pulcher nōn est!”
5. Syra, quae intrat, eam videt et lacrimās eius terget. Syra nāsum suum, quī foedus est, nōn videt. Iam speculum sūmit et sē videt. Laeta nōn est.

Esercizio 4

Sottolinea una volta i dativi e due volte gli ablativi.

1. Lēandrō quoque mālum dā, pater!
2. Iūlius puerīs pulchra pira dat.
3. Servī duōs saccōs umerīs portant.
4. In ātriō nūlla ancilla est.
5. Dominus servō probō ūnum nummum dat.
6. Iūlius neque ancillīs neque Iūliae pecūniam dat.
7. Dāvus ā Mēdō accūsātur.
8. Dānuvius multīs oppidīs aquam dat.
9. Servī cum dominō Tūsculō veniunt.
10. Tiberis Rōmae aquam dat.
11. Iūlius Dāvum ad sē vocat eī-que ūnum nummum dat.
12. Num Iūlius Mēdō pecūniam dat? Iūlius tantum servīs probīs pecūniam dat.
13. Iūlia Aemiliae quīque rosās dat. Quid Aemilia eī dat? Eī ōsculum dat.
14. Puella, cui Aemilia ōsculum dat, laeta est.
15. Ancillīs quoque pira mālā-que Iūlius dat.

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni, o le parole, mancanti: come vedrai, si tratta sempre di forme di dativo.

1. Dominus Dāv ____, serv ____ su ____, mālum dat.
2. Nōn solum liber ____, sed etiam ancill ____ et serv ____ suīs mālā et pira dominus dat.
3. Tiberis Rōm ____ aquam dat; Rhēnus et Dānuvius mult ____ oppid ____ aquam dant.
4. Aemilia Dēliam, ancillam suam, vocat et ____ rosās dat.
5. Dominī ancillās servōs-que vocant et ____ mālā dant.

Esercizio 6

Completa queste frasi colle terminazioni, o le parole, appropriate. Quand'è aggiunto tra parentesi un pronome, ne devi inserire la forma ch'è richiesta dal senso della frase.

1. Mārcus est filius Iūli ____. Iūlius ____ (is) mālum dat.
2. Iūlia ad Iūli ____ currit. Iūlia: “ ____ (hic) rosa est tu ____, pater! Nōnne pulch ____ est?” Pater respondet: “Tam pulch ____ quam nāsus tuus!”
3. Servus in vill ____ intrat.
4. ____ (hic) baculum, ____ (quī) in mēnsā est, ā servīs mal ____ nōn amā ____, nam dominus serv ____ improb ____ bacul ____ verberat.
5. Iūlia ____ vertit. Syra lacrimās ____ (is) videt.

Completa, in ogni numero, la seconda parte, inserendovi le parole che mancano.

1. Iūlius ad villam advenit. Servī eius quoque _____.
2. “Tacē, serve improbe, et pārē!” “_____, servī improbī, et _____!”
3. “Quid inest in saccō, pater?” Pater: “In saccō _____ pira!”
4. Iūlia fenestram aperit. Servī quoque fenestrās _____.
5. Mārcus currit in hortum. Iam et Quīntus et Mārcus in hortum _____.
6. Ancilla sē vertit et exit. Ancillae _____.
7. Servus bonus, quem Iūlius nōn accūsāt, laetus exit.
Servī bonī, _____.

■ Lēctiō grammatica: 105-121

Esercizio 8

Traduci queste frasi (a); poi (b) di' il caso, il numero e il genere delle parole sottolineate.

1. Aemilia, cui Iūlius ōsculum dat, laeta est.
a. _____
b. cui: _____; laeta: _____
2. Iūlius servīs improbīs pecūniam nōn dat, sed eōs baculō verberat.
a. _____
b. servīs: _____; baculō: _____
3. Cornēlius viā Appiā pulchrō equō vehitur.
a. _____
b. viā Appiā: _____; equō: _____
4. Lȳdia, quae Rōmae habitat, ab amīcō suō salūtātur.
a. _____
b. Rōmae (!): _____; amīcō: _____
5. Sacculus quem Iūlius habet plēnus est nummōrum.
a. _____
b. quem: _____; nummōrum: _____
6. Cornēlius equō Rōmā Tūsculum vehitur.
a. _____
b. Rōmā: _____; Tūsculum: _____
7. Ancillae cum Iūliā, puellā probā, in villam intrans.
a. _____
b. Iūliā: _____; puellā: _____
8. Syra laeta in cubiculum intrat, sed irāta exit.
a. _____
b. cubiculum: _____; irāta: _____

TABERNA ROMANA

■ Lēctiō prīma: 1-35

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

.....

ānulus

collum

digitus

gemma

līnea

ōrnāmentum

pecūniōsus

taberna

tabernārius

1. Quī ōrnāmenta vēndit _____ est.

2. In _____ Albīnī sunt pulchra ōrnāmenta.

3. _____ cum margarītis _____ Lȳdiae ōrnat, sed amīca Mēdī
nūllum ānulum habet.

4. Iam _____ Lȳdiae pulchrō ānulō ōrnātur.

5. Iūlius, quī _____ est, Aemiliae multa ōrnāmenta emit.

6. In hōc ānulō est _____ pulchra.

7. _____ cum gemmā est _____ pulchrum, quod digitum
Lȳdiae ōrnat.**Esercizio 2**

Rispondi a queste domande in latino, con una frase intera.

1. Quī tabernārius est Albīnus? _____

2. Quod ōrnāmentum collum Lȳdiae ōrnat? _____

3. Quae ōrnāmenta Aemilia habet? _____

4. Quī virī ōrnāmenta emunt? _____

5. Quae fēminae multa ōrnāmenta accipiunt? _____

Esercizio 3

Completa queste frasi colle voci verbali appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

.....

abit, abeunt

accipit, accipiunt

aspicit, aspiciunt

cōnsistit, cōnsistunt

emit, emunt

ōrnat, ōrnant

vēndit, vēdunt

1. Albīnus ōrnāmenta _____, aliī tabernāriī rosās līlia-que
_____.2. Quī pecūniōsī sunt, ōrnāmenta multa _____; quī nūllam
pecūniam habet, ōrnāmenta nōn _____.3. Multae fēminae ante tabernam Albīnī _____ et ōrnāmenta
eius _____; Lȳdia quoque hīc _____ et ōrnāmenta Albīnī
_____.4. Quī nūllam aut parvam pecūniam habent nōn intrant, sed rūr-
sus _____. Lȳdia cum ānulō ā tabernā _____.5. Aemilia ā virō suō līneam margarītārum _____. Līnea col-
lum eius _____. Multae fēminae ā virīs suīs ōrnāmenta
_____. Ōrnāmenta colla eārum _____.

Esercizio 4

Completa queste frasi, inserendovi la particella interrogativa appropriata: num o nōne, secondo il senso.

1. Iūlius: “Ubi est Iūlia, filia mea? _____ in villā est?”
2. Iūlia: “_____ nāsus tuus foedus est, Syra?”
3. _____ Britannia fluvius est? _____ est insula?
4. _____ Iūlius Aemiliam liberōs-que amat?
5. Lȳdia: “_____ pulcher est ānulus meus?”

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni verbali mancanti.

1. Albīnus clām____: “Aspic____ haec ōrnāmenta, fēminae!”
2. Fēminae quae in viā ambul____ cōnsist____ et ōrnāmenta eius aspic____. Paucae intr____ et ōrnāmenta em____.
3. Lȳdia cum Mēdō ad tabernam adit. Lȳdia Mēdus-que in tabernam intr____.
4. Mēdus: “Ostend____ ānulum, Albīne.”
5. Albīnus multōs ānulōs gemmātōs sūm____.
6. Albīnus Mēdō et Lȳdiae ānulōs suōs ostend____. Albīnus: “Nōne probī sunt ānulī mei?”
7. Mēdus: “Quot nummīs cōnst____ hī ānulī? Conven____-ne ad digitum amīcae meae?”
8. Lȳdia: “Em____ hunc ānulum, Mēde!” Lȳdia iam oculōs lacrimārum plēnōs hab____.
9. Mēdus sacculum suum sūm____ et tabernāriō multōs sēstertiōs d____.
10. Mēdus: “Accip____ hunc ānulum ab amīcō tuō, quī tē am____!”
11. Lȳdia laeta eī ōsculum d____.
12. Lȳdia et Mēdus ex tabernā ex____ et ad alium tabernārium, quī māla et pira vēnd____, ad____.

Esercizio 6

Metti le voci verbali delle colonne B in una forma corrispondente a quella delle voci verbali delle colonne A.

Esempio: A: pōnunt (indic., III pers. plur.); B: rīdent.

A. vidēte	B. accip____	A. venī	B. aspic____
amant	em____	cantat	terg____
rīdē	cōnsist____	ambulant	curr____
audīte	tim____	veniunt	tim____
dormī	d____	aspiciunt	vēnd____
aperiunt	claud____	tenent	accip____

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Ānulī gemmātī sunt ōrnāment___ pulchr___.
2. Fēminae ōrnāment___ pulchr___ dēlectantur.
3. Lȳdia, quae ā Mēd___ amātur, ad tabern___ Albīnī cum amīc___ adit.
4. Mēdus amīc___ su___ ānulum gemmātum magn___ preti___ emit.
5. Mēdus et Lȳdia ā tabern___ abeunt.
6. Fēminae ā vir___ su___ multa ōrnāmenta accipiunt.
7. Lȳdia, quae Rōm___ habitat, amīc___ su___ vi___ mōnstrat.
8. Cuius est haec taberna? Est Albīn___, tabernāri___ Rōmān___.
9. Fēmina quae ōrnāmenta accipit laet___ mult___ ōscul___ dat vir___ su___.

Esercizio 8

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra. Aggiungi anche le terminazioni mancanti delle forme di hic e di alius.

clāmat	1. Albīnus _____: "Ōr-nā-men-ta! E-mi-te ōrnāmenta!"
convenit	2. Lȳdia: "Cōnsiste, Mēde! Aspice h___ tabernam, h___ ānulum!"
ostendit	3. Lȳdia: "Ō, _____ pulchra sunt h___ ōrnāmenta, h___ margarī-tae et gemmae, h___ ānulī!"
quam	4. Albīnus Lȳdiae Mēdō-que ali___ ōrnāmenta _____.
tantus	5. Mēdus: "Ostende ali___ ōrnāmentum, Albīne! _____ gemma ad tam parvum ānulum nōn _____!"

■ Lēctiō tertia et grammatica: 83-223

Esercizio 9

Caccia all'intruso. In ogni numero, una parola è, per un motivo o per un altro, diversa dalle altre: scopri l'intruso e sottolinealo.

1. librīs - satis - mālīs - quibus
2. venī - abī - illī - dormī
3. ancillā - hāc - illā - pira
4. audiunt - aperiunt - pōnunt - dormiunt
5. ancilla - illa - puellā - lectica
6. rīdē - accipe - vidē - pārē
7. agit - sūmit - abit - ostendit

Esercizio 10

Cambia il numero delle parole dell'esercizio 9 (da singolare in plurale, o il contrario). Quali parole non si possono cambiar di numero? Attenzione: per una parola del numero 1 esistono ben tre possibilità!

1. _____
2. _____
3. _____

4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

Esercizio 11

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni, o le parole, mancanti: si tratta di diverse forme degl'interrogativi quis? quid? e quī? quae? quod?, del relativo (quī quae quod) e di is ea id.

1. Qu_____ Tūsculō Rōmam it? Mēdus Tūsculō Rōmam it. Qu_____ servus est Mēdus? Improbus servus est. Mēdus, qu_____ Rōmam it, pecūniam dominī habet.
2. Ā qu_____ servō saccus cum mālīs portātur? Servus ā qu_____ saccus portātur est Syrus. Ab _____ servō saccus portātur.
3. _____ ancillīs dominus pira dat? Iūlius _____ ancillīs pira dat qu_____ māla quoque dat: _____ ancillae sunt Dēlia et Syra.
4. Fēmina _____ Mēdus amīcus est Rōmae habitat. _____ fēmina est Lȳdia. Mēdus _____ amīcus est.
5. Ā _____ servīs Aemilia salūtātur? Servi ā _____ domina salūtātur sunt Ursus et Dāvus. Ab _____ servīs Aemilia salūtātur.
6. Qu_____ ōrnāmentō collum Lȳdiae ōrnātur? Ōrnāmentum _____ collum eius ōrnātur est līnea margarītārum. _____ ōrnāmentō Lȳdia ōrnātur.

Esercizio 12

Completa queste frasi colle terminazioni mancanti delle forme dei dimostrativi hic e ille.

1. Syra in h_____ cubiculum intrat, Dēlia in ill_____.
2. Albīnus: "H_____ ānulī pretium tantum est quantum pretium ill_____ ānulī."
3. Nōn in ill_____ cubiculīs, sed in h_____ cubiculīs servi dormiunt.
4. Iūlius h_____ servōrum et h_____ ancillārum dominus est.
5. Ill_____ autem ancillārum ill_____ -que servōrum dominus est Cornēlius.

Esercizio 13

Completa la seconda parte d'ogni numero inserendovi le terminazioni, o le parole, mancanti, in modo tale che, in ogni numero, le frasi abbiano pressappoco lo stesso significato.

1. Hic vir pecūniōsus est. = Hic vir _____ habet.
2. Albīnus Lȳdiae et Mēdō ānulū cum gemmā ostendit. = Albīnus Lȳdiae et Mēdō ānulū _____ ostendit.
3. Pretium huius ānulī est centum sēstertiī. = Hic ānulus centum _____.
4. Albīnus Mēdō ānulū vēndit. = Mēdus _____ Albīn_____ ānulū _____.
5. Mēdus Lȳdiae ānulū dat. = Lȳdia _____ Mēd_____ ānulū _____.
6. Ab aliō tabernāriō fēminae rosās et līlia emunt. = Ali_____ tabernāri_____ fēmin_____ rosās et līlia _____.
7. Quot nummīs cōstat hic ānulus? = Qu_____ est _____ h_____ ānul_____?

Traduci queste frasi (a); poi (b) di' il caso, il numero e il genere delle parole sottolineate.

1. Mēdus ānulum nōnāgintā sēstertiīs emit.
 a. _____
 b. sēstertiīs: _____
2. Cuius est haec līnea cum margarītis?
 a. _____
 b. cuius: _____
3. Aemilia ā virō suō multa ōrnāmenta accipit.
 a. _____
 b. virō: _____
4. Saccī quī ā servīs portantur plēnī sunt pirōrum et mālōrum.
 a. _____
 b. servīs: _____; pirōrum, mālōrum: _____
5. Līnea margarītārum est pulchrum ōrnāmentum.
 a. _____
 b. margarītārum: _____
6. Lȳdia amicō suō ōsculum dat.
 a. _____
 b. amicō suō: _____
7. Fēminae gemmīs margarītis-que ōrnantur.
 a. _____
 b. gemmīs, margarītis: _____
8. Ānulus ad digitum quārtum nōn convenit.
 a. _____
 b. digitum quārtum: _____
9. Lȳdia ānulum pulchrum laeta accipit.
 a. _____
 b. laeta: _____
10. Ab Albīnō, tabernāriō Rōmānō, Mēdus ānulum emit.
 a. _____
 b. tabernāriō Rōmānō: _____
11. Hae gemmae nōn tantae sunt quantae illae.
 a. _____
 b. quantae: _____; illae: _____
12. Multī virī Tūscolō Rōmam eunt et Rōmae ōrnāmenta emunt.
 a. _____
 b. Tūscolō: _____; Rōmam: _____; Rōmae: _____
13. Mēdus et Lȳdia per ōstium in cubiculum intrant.
 a. _____
 b. ōstium: _____; cubiculum: _____
14. Mēdus nōn viā Latīnā ad villam Iūliī it, sed cum Lȳdiā Rōmae ambulat.
 a. _____
 b. viā Latīnā: _____; Lȳdiā: _____

PASTOR ET OVES

■ Lēctiō prīma: 1-38

Esercizio 1

Indica (con un numero romano: I, II, III) la declinazione a cui appartengono questi sostantivi.

pōculum, pōculī	_____	leō, leōnis	_____
porta, portae	_____	modus, modī	_____
laus, laudis	_____	liber, librī	_____
ager, agrī	_____	lēx, lēgis	_____
salūs, salūtis	_____	pugna, pugnae	_____
respōnsum, respōnsī	_____	rīvus, rīvī	_____

Esercizio 2

Fai l'analisi di questi sostantivi, indicandone il caso, il numero e il genere.

	Caso	Numero	Genere		Caso	Numero	Genere
canī	_____	_____	_____	montem	_____	_____	_____
colle	_____	_____	_____	canēs	_____	_____	_____
pāstōrī	_____	_____	_____	lupum	_____	_____	_____
colla	_____	_____	_____	collium	_____	_____	_____
	_____	_____	_____	valle	_____	_____	_____
arborēs (!)	_____	_____	_____	vīllis	_____	_____	_____
	_____	_____	_____		_____	_____	_____
campī	_____	_____	_____	nūbēs	_____	_____	_____
	_____	_____	_____		_____	_____	_____
canibus	_____	_____	_____		_____	_____	_____
	_____	_____	_____	ovium	_____	_____	_____
pāne	_____	_____	_____	lupe	_____	_____	_____

Esercizio 3

Sottolinea l'aggettivo, o gli aggettivi, che sono (o possono essere) correttamente concordati col sostantivo della colonna di sinistra.

arbore	magnī, magnō, magnā, magne
pāstōrum	bonum, bonōrum, bonōs, bonus
collibus	parvōs, parvī, parvās, parvīs
montis	magnīs, magnō, magnī, magna
canis	meīs, meus, meī, meōrum
ovem	niger, nigrum, nigram, nigrārum
vallis	pulcher, pulchrīs, pulchra, pulchrae
sōlis	magnīs, magna, magnus, magnī

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

canis
cibus
niger
ovis
pāstor
sōl
sub
suprā
umbra

1. _____ cum cane et centum ovibus in campō est.
2. Ūna _____ est nigra, cēterae sunt albae.
3. _____ quī cum pāstōre ovibus-que in campō est _____ est.
4. Canis _____ est pānis, quem ā pāstōre accipit.
5. _____ lūcet, sed _____ arbore est _____.
6. Ubi est sōl? Est _____ terram.

Esercizio 5

Completa queste frasi colle forme verbali appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

Bada che i verbi sono elencati, a sinistra, nella sola forma della terza singolare, sicché vanno a volte modificati.

abit (due volte)
bibit
dūcit (due volte)
ēst (due volte)
iacet (due volte)
lūcet
petit (due volte)

1. Suprā campum sōl _____.
2. Pāstor in umbrā arboris _____; multae ovēs quoque illic _____.
3. Canis pānem _____, ovēs autem herbam _____.
4. Ovis nigra ā cēterīs ovibus _____ et silvam _____.
5. Pāstor et canis quoque ab ovibus _____ et silvam _____.
6. Canis pāstōrem per silvam _____. Pāstor et canis ovēs per campōs _____.
7. Ovēs aquam ē rīvō _____.

Esercizio 6

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Pāstor bon___ ab ovibus su___ nōn discēdit.
2. Ovēs pāstōrem bon___ amant.
3. Iūlius est dominus pāstōris bon___.
4. Parv___ ovēs ā pāstōre bon___ nōn discēdunt.
5. Pāstōrēs bon___ ab ovibus su___ nōn discēdunt.
6. Iūlius mult___ pāstōrēs habet et mult___ ovēs.

Esercizio 7

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Coll___ sunt mont___ parv___. Inter coll___ vall___ parv___ sunt.
2. Pāstor ov___ dūcit, pāstōr___ dūcit canis.
3. Illic ov___ fess___ cum can___ et pāstōr___ in umbrā iacent.
4. Sub magn___ arbor___ sōl nōn lūcet.

5. Pāstor et ovēs in umbrā magn___ arbor___ dormiunt.
6. Magn___ arbor pāstōr___ fess___ et ov___ eius umbram dat.
7. In Italiā est magnus numerus pāstōr___ et ov___. = In Italiā mult___ pāstōr___ mult___-que ov___ sunt.

Esercizio 8

Cambia la diàtesi di queste frasi: ossia trasforma le frasi attive in passive e quelle passive in attive.

1. Mēdus multōs pāstōrēs in campīs videt.
= _____
2. Canis pāstōrem in silvā dūcit.
= _____
3. Ovēs ā pāstōre amantur.
= _____
4. Pāstor lupōs nōn videt.
= _____
5. Canis ab ovibus nōn timētur.
= _____
6. Ūndēcentum ovēs ā pāstōre numerantur.
= _____
7. Iūlius pāstōrēs salūtat.
= _____
8. Canis ovem nigram quaerit.
= _____
9. Pāstor ovēs albās et ovem nigram ad arborem dūcit.
= _____

■ Lēctiō secunda: 39-86

Esercizio 9

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Parv___ ov___ sine timōr___ inter arbor___ errat. Pāstor ov___ vocat, neque ov___ pāstōr___ audit.
2. Pāstor est dominus mult___ ov___: est dominus ov___ nigr___, qu___ ante cēter___ amat, et ūndēcentum ov___ alb___.
3. Ab ov___ canis pāstōr___ nōn timētur; can___ ā lup___, quī per magnam silv___ errat, timētur, nam canis lup___ sine timōr___ dent___ petit.
4. Sōl lūcet; nūll___ nūb___ ante sōl___ sunt. Sub illis arbor___ tantum umbra est.
5. Pāstor et canis vestigia ov___ in silvā quaer___, ea-que reperi___.
6. Dum pāstor et canis eius accurr___, lupus ov___ relinquit___ et montēs pet___.
7. Pauc___ ov___ procul ā cēter___ ov___ absunt; neque pāstōr___ relinquit___, quia ab eō ama___ et ab eō cibum accip___.
8. Ovēs ā pāstōr___ numera___: numerus e___ centum nōn est!

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

abit
accurrit
bālat
clāmor
dum
errat
ipse
lātrat
reperit
timor
ululat

1. _____ pāstor dormit, ovis nigra ā cēterīs ovibus _____.
2. Canis ovem quaerit, neque eam _____.
3. Ecce vestīgium ovis: ovis _____ nōn procul abest.
4. Pāstor clāmat; _____ eius ā cane audiuntur.
5. Parva ovis sine _____ inter arborēs _____.
6. Ecce canis _____ et lupum petit.
7. Canis _____, lupus _____, ovis _____.

Esercizio 11

Sinònimi. Trasforma queste frasi in altre di senso pressappoco uguale, sostituendo abit ab... con relinquit, adit ad... con petit, o il contrario (o le rispettive terze plurali).

Esempio: Pāstor ab ovibus albīs abit et silvam petit.

= Pāstor ovēs albās relinquit et ad silvam adit.

1. Iūlia Aemiliam et puerōs relinquit.

= _____

2. Lupus ovem parvam petit.

= _____

3. Lupī ad montēs adeunt.

= _____

4. Canis ā pāstōre ovibus-que nōn abit.

= _____

5. Ovis nigra ad silvam adit.

= _____

BESTIAE ET HOMINES

■ Lēctiō prīma: 1-34

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra. Tutti i sostantivi, tranne āēr, ricorrono due volte: una volta nel singolare e una nel plurale.

āēr
āla
aquila
avis
bēstia
cum
deus
fera
homō
mercātor
pēs
piscis
quod

1. Asinus est _____, Albīnus est _____. Equī et asinī sunt _____, nōn _____.
2. Leō est _____ (= bēstia fera); lupī et aquilae quoque sunt _____.
3. _____ est bēstia quae volat; _____ est bēstia quae natat. In āere volant _____; in aquā natant _____.
4. Mercurius nōn homō, sed _____ Rōmānus est; Rōmānī multōs _____ habent.
5. Cum homō ambulat, nōn ūnus _____, sed duo _____ moventur.
6. Nōn ūna _____, sed duae _____ moventur, _____ aquila volat.
7. _____ est magna avis fera. _____ ā pāstōribus timentur ut lupī leōnēs-que.
8. Quī emit et vēndit, _____ est. In viīs Rōmae sunt multī _____, _____ multī hominēs illīc ambulant.
9. _____ per fenestram in cubiculum puerōrum intrat.

Esercizio 2

Caccia all'intruso. In ogni numero, una parola è, per un motivo o per un altro, diversa dalle altre: scopri l'intruso e sottolinealo.

1. baculō - petasō - dominō - homō
2. imperium - ovium - vestīgium - pretium
3. avis - pānis - nūntiīs - pedis
4. canī - leōnī - ānulī - pedī
5. facit - adit - capit - aspicit
6. sunt - ēst - es - esse
7. pōne - discēde - pāne - curre

Esercizio 3

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni verbali mancanti.

1. Piscis quī nat_____ caudam mov_____.
2. Cum aquilae suprā ovēs vol_____, ālae eārum mov_____.

- 3. Nūllus homō vol___ potest.
- 4. Quī ambulat vestīgia in terrā fac___. Asinī quī currunt multa vestīgia fac___.
- 5. Iūlia nat___ nōn potest, quod nimis parva est. Mārcus Quīntus-que in rīvō post vīllam nat___: iī iam nat___ po___.

Esercizio 4

Completa le domande, inserendovi le parole, o le particelle, interrogative appropriate.

- 1. _____ bēstiae ferae edunt? Aliās bēstiās.
- 2. _____ ovis aliās bēstiās ēst? Nōn eās ēst!
- 3. _____ leōnēs ab hominibus timentur? Quod sunt ferae.
- 4. _____ bēstiae in aquā natant? Piscēs.
- 5. _____ pedēs equus habet? Quattuor.
- 6. Possunt _____ hominēs natāre? Aliī natāre possunt, aliī nōn possunt.
- 7. _____ est Mercurius? Est deus Rōmānus.
- 8. _____ deus est Mercurius? Est deus mercātōrum.

■ Lēctiō secunda: 35-73

Esercizio 5

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

anima
animal (due volte)
flūmen (due volte)
mortuus
necesse
nēmō
nīdus (due volte)
ōvum (due volte)
pullus (due volte)

1. Tiberis est _____ parvum; Rhēnus et Dānuvius _____ magna sunt.

2. Quī animam dūcit, _____ est. Nōn solum bēstiae, sed etiam hominēs sunt _____.

3. Spīrāre animālibus _____ est. Quī nōn spīrat, _____ est.

4. Āēr quī in pulmōnēs dūcitur _____ est. _____ sine animā vīvere potest.

5. In hāc arbore est parvus _____, in quō tantum ūnum _____ inest, sed nūllus _____.

6. In silvā autem sunt multī _____, in quibus aut _____ aut _____ īnsunt.

Esercizio 6

Fai l'analisi di queste voci verbali nel modo indicato; nelle ultime due caselle scrivi poi gl'infiniti rispettivamente attivo e (se non c'è '-') passivo.

	Modo	Pers. e num.	Coniug.	Inf. attivo	Inf. passivo
cantat	indic.	III pers. sing.	I	cantāre	cantārī
venī					—
pulsant					
videt					
sūmunt					

audiunt				
vocā				
agit				
respondēte				
vehit				
capit				
claudite				
tergē				
aperit				
movēte				
parit				

Esercizio 7

Completa queste forme verbali, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Piscēs nōn in terrā, sed in aquā vīv ____, nam sub aquā piscēs spīr ____ po ____.
2. Homō autem in terrā vīv ____, neque sub aquā animam dūc ____ po ____.
3. Ovēs nōn ōva, sed pullōs vīvōs par ____, sed piscis multa ōva par ____ ut avis.
4. Quī ōrnāmenta vēnd ____, magnam pecūniam fac ____ po ____.
5. Ōstium ā cane neque aper ____ neque claud ____ po ____, sed puerī id aper ____ et claud ____ po ____.

Esercizio 8

Cambia di numero questi sostantivi, lasciando invariato il caso (a volte c'è più d'una possibilità).

villae	_____	_____	_____	nūbis	_____	_____
digitī	_____	_____	_____	librī	_____	_____
pulmō	_____	_____	_____	dentibus	_____	_____
ānulī	_____	_____	_____	mare	_____	_____
ovis	_____	_____	_____	collī (= ?)	_____	_____
montis	_____	_____	_____	homō	_____	_____
animālis	_____	_____	_____	speculī	_____	_____

■ Lēctiō tertiā: 74-131

Esercizio 9

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

ascendere	1. Iūlia canit; _____ eius pulchra est. Multī puerī quoque
cadere	_____ pulchrās habent.
crassus	2. Quīntus in arborem _____, sed puer nimis _____ est;
enim	_____ ad terram cadit!

ergō
lectus (due volte)
vōx (due volte)

3. Mārcus Quīntum ad terram _____ videt.
4. _____ Quīntī vacuus nōn est: puer _____ in eō iacet.
5. In cubiculō puerōrum sunt duo _____.

Esercizio 10

Fai l'analisi di questi sostantivi, indicandone il caso (nom., acc., gen., dat., abl.), il numero (sing., plur.) e il genere (masch., femm., n.). Naturalmente, ci possono essere più possibilità.

animālī	_____	mare	_____
animālium	_____	marī	_____
animālis	_____	maria	_____
arboris	_____	montī	_____
avis	_____	ove	_____
canēs	_____	ovī	_____
canis	_____	pāne	_____
dentem	_____	pāstōrēs	_____
flūmen	_____	pāstōrum	_____
flūmina	_____	vallēs	_____

Esercizio 11

Completa queste forme verbali, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Quis in hanc arborem ascend____ aud____ aut v____?
2. Quīntus in eam ascend____: is enim perterritus nōn est.
3. Nīdī ab avibus sub foliīs occult____, quod aquilae ōva aut pullōs cap____ vol____.
4. Rāmus tenuis Quīntum, puerum crassum, sustin____ nōn potest. Rāmī tantum nīdōs avium sustin____, nōn puerōs crassōs.
5. Pater filium vīvum es____ videt.

Esercizio 12

Fai l'analisi delle parole sottolineate, specificandone il caso, il numero e il genere.

1. Pilā lūdere puerī volunt.
pilā: _____; puerī: _____
2. Nēmō piscēs numerāre potest.
piscēs: _____
3. Pāstor ovem nigram bālāre audit.
ovem nigram: _____
4. Mārcus pullōs mortuōs esse videt.
mortuōs: _____
5. Perterritus ad vīllam currit et magnā vōce clāmat: “Pater, venī!”
perterritus: _____; magnā vōce: _____
6. Dēlia Quīntum ā mātre sustinērī videt.
Quīntum: _____; mātre: _____

CORPVS HVMANVM

■ Lēctiō prīma: 1-41

Esercizio 1

Fai l'analisi di questi sostantivi, specificandone il caso, il numero e il genere.

pōcula	_____	_____	corporibus	_____	_____
ventrem	_____	_____	sanguinem	_____	_____
crūs	_____	_____	capite	_____	_____
capillus	_____	_____	colōrī	_____	_____
ōra	_____	_____	medice	_____	_____
manus	_____	_____	pectorī	_____	_____

Esercizio 2

Unisci questi sostantivi e aggettivi, mettendoli nel caso e numero indicati.

1. corpus, hūmānus: abl. sing. _____
2. lingua, ruber: gen. sing. _____
3. membrum, sānus: dat. plur. _____
4. dēns, albus: acc. plur. _____
5. auris, aeger: nom. sing. _____

Esercizio 3

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

bene	1. In ōre, quod inter _____ est, dentēs et _____ īnsunt.
cor	2. Nōn _____ lingua, sed etiam labra sunt _____ ut rosae.
iecur	3. Quī aurēs bonās habet _____ audit. Quī aurēs malās habet _____ audit.
labrum	4. Sub collō est _____, in quō _____ et pulmōnēs sunt.
lingua	5. Īnfra pulmōnēs sunt alia _____: _____, in quō cibus est, et _____.
male	
modo	
pectus	
ruber	
venter	
viscera	

■ Lēctiō secunda: 42-91

Esercizio 4

Completa queste frasi, inserendoci le terminazioni mancanti.

1. Medicus puer _____ linguam rubram hab _____ videt.
2. Quīntus medicō dīcit 'ped _____ et caput dol _____.'

- 3. Aemilia Quīnt___ ā Iūli___ port___ videt.
- 4. Aemilia Quīnt___ oculōs claud___ iubet.
- 5. Medicus: “Dorm___ Quīntō necesse est.”
- 6. Medicus e___ spīr___ audit.
- 7. Syra Mārcum puls___ nōn aud___ (= timet).
- 8. Pāstor ‘ūndēcentum ov___ alb___ es___’ dīcit.

Esercizio 5

Traduci le frasi dell’esercizio 4.

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____
- 4. _____
- 5. _____
- 6. _____
- 7. _____
- 8. _____

Esercizio 6

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

- 1. Puer plōr___ . Iūlius puer___ plōr___ audit.
- 2. Medicus: “Dēn___ Quīntī aeg___ est.” Medicus ‘den___ puerī aeg___ es___’ dīcit.
- 3. Servī clām___ et rīd___ . Aemilia serv___ clām___ et rīd___ audit.
- 4. Medic___ ā servō arcess___ . Iūlius medic___ ā servō arcess___ iubet.
- 5. Iūlius: “Curr___, serve!” Dominus serv___ curr___ iubet.
- 6. Ped___ Quīntī aeg___ sunt. Medicus ped___ puerī aeg___ es___ videt.
- 7. Oculī ā Quīntō aper___ . Iūlius ocul___ ā Quīntō aper___ videt.

■ Lēctiō tertiā et grammatica: 92-179

Esercizio 7

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

- 1. Puer perterrit___ in vill___ curr___ et Iūli___ dīc___: “Ven___, pater! Quīntus est mortu___!”
- 2. Iūlius Syr___ serv___ Tūscul___ ī___ et medic___ arcess___ iubet.
- 3. Medicus venit, et vēn___ puerī cult___ aper___.
- 4. Medicus stultus est: is puer___ aeg___ sān___ nōn po___!

Esercizio 8

Unisci le due espressioni in una frase sola.

Esempio: Aemilia venit. Iūlius videt... > Iūlius Aemiliam venīre videt.

1. Servus abit. Iūlius iubet...
_____
2. Quīntus mortuus est. Syra putat...
_____
3. Quīntus spīrat. Medicus audit...
_____
4. Medicus adest. Iūlius videt...
_____
5. Sanguis fluit. Quīntus sentit...
_____
6. Vēna ā medicō aperītur. Syra videt...
_____
7. Inter dentēs albōs ūnus dēns niger est. Medicus dīcit...
_____
8. Quīntus ōs aperit. Medicus iubet...
_____
9. Medicus stultus est. Aemilia putat...
_____
10. Quīntus pede aegrōtat. Medicus videt...
_____

Esercizio 9

Sostituisci quod + l'indicativo con una proposizione infinitiva (accusativo coll'infinito), o il contrario.

1. Mārcus gaudet quod Quīntus mortuus nōn est.
_____
2. Quīntus medicum venīre nōn gaudet.
_____
3. Aemilia gaudet quod filius dormit.
_____
4. Puerī gaudent quod sōl lūcet neque nūbēs in caelō videntur.
_____
5. Lȳdia ānulum ā Mēdō emī gaudet.
_____

Esercizio 10

Traduci queste frasi (a), poi (b) fai l'analisi delle parole sottolineate, indicandone caso, numero e genere.

1. Quīntus aeger in lectō iacet.

a. _____
b. aeger: _____

2. Syra eī pōculum aquae dat. Puer pōculum aquae plēnum bibit.
- a. _____
- b. eī: _____; aquae: _____
3. Servus equō Tūsculum it medicum-que arcessit.
- a. _____
- b. equō: _____; Tūsculum: _____;
- medicum: _____
4. Medicus cum servō revenit et puerum aegrum esse videt.
- a. _____
- b. servō: _____; aegrum: _____
5. Medicus cultrum ad bracchium puerī appōnit.
- a. _____
- b. bracchium: _____
6. Medicus, quī stultus est, puerum sānum facere nōn potest.
- a. _____
- b. quī: _____; stultus: _____; puerum: _____;
- sānum: _____
7. Syra perterrita vēnam ā medicō aperīrī videt. Iam Quīntus bracchiō quoque aegrōtat!
- a. _____
- b. perterrita: _____; medicō: _____;
- bracchiō: _____
8. Māter sanguinem dē bracchiō dēterget.
- a. _____
- b. bracchiō: _____

MILES ROMANVS

■ Lēctiō prīma: 1-35

Esercizio 1

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Syra nās ___ foed ___ habet. = Syr ___ nās ___ foed ___ est.
2. Aemilia ūn ___ frāt ___ habet. = Aemili ___ ūn ___ frāt ___ est.
3. Iūlius mult ___ serv ___ habet. = Iūli ___ mult ___ serv ___ sunt.
4. Pāstor ūn ___ can ___ et centum ov ___ habet.
= Pāstōr ___ ūn ___ can ___ et centum ov ___ sunt.
5. Avēs pulch ___ āl ___ habent. = Av ___ pulch ___ āl ___ sunt.

Esercizio 2

Sostituisci a esse col dativo di possesso habēre coll'accusativo, o il contrario.

1. Iūliae duo frātrēs sunt.
_____
2. Iūlius et Aemilia duōs filiōs et ūnam filiam habent.
_____
3. Aemiliae liberī ūnum avunculum habent.
_____
4. Quot nōmina habet vir Rōmānus?
_____
5. Quot frātrēs Aemilia habet?
_____
6. Ūnum frātre[m] habet.
_____
7. Aemilius, mīles Rōmānus, scūtum et gladium habet.
_____

■ Lēctiō secunda: 36-91

Esercizio 3

Sottolinea l'aggettivo, o gli aggettivi, che sono (o possono essere) correttamente concordati col sostantivo della colonna di sinistra.

hastā	longa - longiōra - longior - longiōre - longiōrī
sagittīs	brevis - longīs - brevibus - longiōribus - longiōris
scūtum	levium - leviōrum - levius - leve - levem
exercitūi	Rōmānō - Rōmānī - Rōmāna - Rōmānis - Rōmānae
pīla ²	longiōra - longiōre - longior - longiōrēs - longa

² Attenzione (e non solo qui!) alla *quantità*, breve o lunga, delle vocali: che differenza c'è tra *pīla*, *pila*, *pilā*?

► 52 ◀	rāmī	tenuis - tenuiōris - tenuiōrēs - tenuiōrī - tenuiōre
	fēminae	trīstiōrēs - trīstiōris - trīstī - trīstēs - trīstiōrī
	manuum	pulchrōrum - pulchriōrum - pulchram - pulchris - pulchrārum
	gladiō	leviōrī - leviōre - levior - levī - leve

Esercizio 4

Aggiungi le terminazioni appropriate, in modo da far concordare, nel grado di comparazione richiesto (positivo o comparativo), l'aggettivo col sostantivo.

	POSITIVO	COMPARATIVO
pīlum	lev _____	lev _____
hastārum	long _____	long _____
arma	grav _____	grav _____
bellī	brev _____	brev _____
arborī	aeg _____	aeg _____
manum	pulch _____	pulch _____
ā medicō	stult _____	stult _____
dūcī	trīst _____	trīst _____
rāmus	tenu _____	tenu _____

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti: come vedrai, si tratta sempre d'aggettivi di grado comparativo.

1. Hic saccus grav _____ est quam ille. In saccō lev _____ māla īsunt.
2. Saccī mālōrum lev _____ sunt quam īi quī pirōrum plēnī sunt.
3. Hasta, quam equitēs ferunt, long _____ est quam pīlum, quod ferunt peditēs.
4. Pīla Germānōrum long _____ et grav _____ sunt quam nostra.
5. Germānī gladiīs long _____ et grav _____ pugnant quam Rōmānī.
6. Gladii peditum brev _____ et lev _____ sunt quam īi quōs equitēs ferunt.
7. Arma equitum nōn tam levīa sunt quam peditum. Equitēs armīs grav _____ pugnant quam peditēs.
8. Iūlius: "Fortēs sunt Germānī, sed Rōmānī fort _____ sunt!"
Iūlius dīcit 'fortēs esse Germānōs, sed Rōmānōs fort _____ esse.'
9. Iūlius: "Patria nostra pulch _____ est quam illōrum!"
Iūlius dīcit 'patriam nostram pulch _____ esse quam Germānōrum.'

Esercizio 6

Trasforma queste frasi in modo da usare il comparativo.

Esempio: Ille mūrus nōn tam altus est quam hic. = Hic mūrus altior est quam ille.

1. Dēlia nōn tam foeda est quam Syra.
= _____
2. Syra nōn tam pulchra est quam Dēlia.
= _____
3. Mārcus nōn tam crassus est quam Quīntus.
= _____

4. Nāsus Iūliae nōn tam foedus est quam Syrae.

=

5. Pedes nōn tam longō gladiō pugnat quam eques.

=

6. Ōrnāmentum Lȳdiae nōn tam pulchrum est quam Aemiliae.

=

■ Lēctiō tertia et grammatica: 92-225

Esercizio 7

Sottolinea una volta gli aggettivi, e due volte i sostantivi con cui son concordati.

Poi fai l'analisi degli aggettivi, indicandone il grado di comparazione, il caso, il numero e il genere.

1. Dux exercitūs fortis (?) hostēs fortēs nōn timet.

2. Mīles Rōmānus fortior est quam mīles Germānus.

3. Num pīlum longius est quam hasta?

4. Mīlitibus fortibus arma gravia sunt.

5. Mīles scūtō levī sē dēfendit.

6. Castra mīlitum fortium expugnārī nōn possunt.

Esercizio 8

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

altus
castra
dēfendere
dividere
expugnāre
facere
fossa
iacere
impetus
lātus
metus
oppugnāre
passus
porta
vāllum

1. Mīlitēs Rōmānī in Germāniā, mīlle _____ ā fine imperiī, habitant.
2. Circum _____ vāllum et _____ est.
3. Vāllum castrōrum prope decem pedēs _____ est.
4. Inter duās castrōrum _____ est via _____, quae castra in duās partēs _____.
5. Cum hostēs castra _____, Rōmānī _____ ascendunt.
6. Hostēs castra _____ nōn possunt, quia Rōmānī castra bene _____.
7. Rōmānī pīla in Germānōs _____.
8. Mīlitēs Rōmānī portās castrōrum sine _____ aperiunt atque _____ in hostēs _____.

► 54 ◀ **Esercizio 9**

Unisci questi sostantivi e aggettivi, mettendoli nel caso richiesto, sia nel singolare sia nel plurale.

	Singolare	Plurale
frāter (bonus)	Nom. _____	_____
mīles (fortior)	Acc. _____	_____
scūtum (gravis)	Gen. _____	_____
bēstia (parvus)	Dat. _____	_____
pēs (aeger)	Abl. _____	_____
manus (pulchrior)	Nom. _____	_____
pedes (armātus)	Acc. _____	_____
rāmus (tenuis)	Gen. _____	_____
eques (barbarus)	Dat. _____	_____
corpus (sānus)	Abl. _____	_____

Esercizio 10

Traduci queste frasi (a); poi (b) fai l'analisi delle parole sottolineate, indicandone caso, numero e genere.

- 1. Puella cui nōmen est Iūlia cantat.
a. _____
b. cui: _____; Iūlia: _____
- 2. Mīlītēs Rōmānī mille passūs ā fine imperiī habitant.
a. _____
b. passūs: _____
- 3. Iūlius 'pīla Rōmānōrum leviōra quam Germānōrum esse' dīcit.
a. _____
b. leviōra: _____; Germānōrum: _____
- 4. Imperium Rōmānum nōn solum armīs ab (= ?) hostibus dēfenditur.
a. _____
b. armīs: _____; hostibus: _____
- 5. Vāllum circum castra prope decem pedēs altum est.
a. _____
b. pedēs: _____
- 6. In castrīs Aemiliī sex mīlia mīlitum habitant.
a. _____
b. castrīs: _____; mīlitum: _____

ANNVS ET MENSES

■ Lēctiō prīma: 1-45

Esercizio 1

Scrivi il comparativo e il superlativo di questi aggettivi.

1. longus	_____	_____
2. fortis	_____	_____
3. levis	_____	_____
4. lātus	_____	_____
5. gravis	_____	_____
6. altus	_____	_____
7. brevis	_____	_____

Esercizio 2

Metti questi aggettivi nei tre gradi di comparazione, concordandoli coi sostantivi della colonna di sinistra.

	POSITIVO	COMPARATIVO	SUPERLATIVO
1. diērum	brev_____	brev_____	brev_____
2. fēminam	fōrmōs_____	fōrmōs_____	fōrmōs_____
3. hastā	long_____	long_____	long_____
4. puerīs	prob_____	prob_____	prob_____
5. tempora	antīqu_____	antīqu_____	antīqu_____

■ Lēctiō secunda: 46-101

Esercizio 3

Traduci questi complementi di tempo.

1. nocte	_____
2. māne	_____
3. ante kalendās Decembrēs	_____
4. mēse Decembrī	_____
5. diē septimō	_____
6. vesperō	_____
7. diē illō	_____
8. ā māne ad vesperum	_____
9. hōrā tertiā	_____
10. ante merīdiem	_____
11. īdibus Mārtiīs	_____
12. post tempus Iūlii Caesaris	_____

► 56 ◀ **Esercizio 4**

Sottolinea una volta gli aggettivi, e due volte i sostantivi con cui son concordati.

Poi fai l'analisi degli aggettivi, indicandone il grado di comparazione, il caso, il numero e il genere.

1. Aequinoctiō diēs ac nox aequī sunt.

_____

2. Februārius mēnsis annī brevissimus est.

_____

3. Hiems tempus frīgidius est quam autumnus.

_____

4. Aestās est tempus calidum.

_____

5. Hieme diēs brevissimī sunt.

_____

6. Nōn solum diēs longī, sed etiam brevēs duodecim hōrās habent.

_____

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi i complementi di tempo appropriati.

1. _____ (aestās) diēs longiōrēs sunt quam _____ (hiems).

2. _____ (meridiēs) sōl altissimus in caelō est.

3. Canis duodecim _____ (annus) vīvere potest.

4. Ducēs _____ (nōnae Aprīlēs) impetum facere volunt.

5. Quīntus _____ (hōra tertia) dormit.

6. _____ (diēs octāvus) post lūnam novam lūna dīmidia vidētur.

7. Lūna _____ (nox) lūcet.

■ **Lēctiō tertia et grammatica: 102-176**

Esercizio 6

Metti il sostantivo nel caso e numero richiesti, poi concorda con esso l'aggettivo nei tre gradi di comparazione.

Singolare	Sostantivo	Aggettivo		
		Positivo	Comparativo	Superlativo
Nom. frāter (stultus)				
Acc. tempus (frīgidus)				
Gen. nox (obscūrus)				
Dat. faciēs (foedus)				
Abl. exercitus (fortis)				

Plurale	Sostantivo	Aggettivo		
		Positivo	Comparativo	Superlativo
Nom. diēs (longus)				
Acc. arma (gravis)				
Gen. nox (brevis)				
Dat. stēlla (clārus)				
Abl. mēnsis (calidus)				

Esercizio 7

Traduci queste frasi (a); poi (b) di' il caso, il numero e il genere delle parole sottolineate.

1. Magnus numerus militum exercitus dīcitur.

a. _____

b. militum: _____; exercitus: _____

2. Frātrī Aemiliae nōmen est Aemilius.

a. _____

b. frātrī: _____; nōmen: _____; Aemilius: _____

3. Quīntus, quī aeger est, multās hōrās in lectō dormit. Māter eī pōculum aquae plēnum dat.

a. _____

b. multās hōrās: _____; lectō: _____; eī: _____; aquae: _____

4. Hieme montēs nive operiuntur, et puerī Germānī super glaciem lacuum lūdunt.

a. _____

b. hieme: _____; nive: _____; glaciem: _____; lacuum: _____

NOVVS DIES

■ Lēctiō prīma: 1-32

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

alter
an
apertus
canēns
clausus
cubāre
gallus
hodiē
mihi
neuter
quōmodo
sē habēre
uter
uterque
valēre
vigilāre

1. Mārcus et Quīntus in lectīs _____; _____ puer aegrōtat et _____, alter _____ et dormit.
2. _____ puer dormīre nōn potest, Mārcus-ne _____ Quīntus? Quīntus dormīre nōn potest, quia nōn solum pēs eius male _____, sed etiam caput et bracchium eī dolet.
3. _____ puer quiētus est: _____ ex iīs sē movet.
4. Novus diēs ā gallō _____ salūtātur. Mārcus, quī fenestrā _____ dormit, _____ canentem audit.
5. In cubiculō autem Quīntī fenestra _____ est.
6. Aemilia: “Quīnte, _____ bracchium tuum sē habet?”
Quīntus: “_____ bracchium quoque _____ dolet.”

Esercizio 2

Traduci queste frasi.

1. Ecce duo saccī: in neutrō saccō mālā īsunt; uterque saccus plēnus pirōrum est, sed alter gravior est.
_____
2. Utrum flūmen in Italiā fluit, Rhēnus-ne an Nīlus? Neutrum ex hīs flūminibus in Italiā est. Alterum in Germāniā, alterum in Aegyptō fluit.
_____
3. Utra ovis ā pāstōre discēdit, alba-ne an nigra?
_____
4. Māter alterum ex duōbus puerīs valēre, alterum aegrōtāre videt.
_____
5. Dēlia et Syra aegrōtant: neutra ex duābus ancillīs in hortō est, sed utraque in lectō iacet.
_____
_____

Completa queste frasi, inserendoci la forma appropriata d'uno dei pronomi seguenti: alter (quattro volte), neuter (tre volte), nūllus, quī? (interrogativo; due volte), uter (tre volte), uterque (tre volte).

1. Pāstor ūndēcentum ovēs albās et ūnam ovem nigram habet.
_____ ovis abest? Ovis nigra abest.
2. Aemilia et Lȳdia sunt duae fēminae: _____ fēmina Rōmāna est, _____ Graeca.
_____ est māter Mārcī, Quīntī Iūliae-que? Aemilia māter eōrum est.
3. Nīlus, Rhēnus et Dānuvius magnī fluvīi sunt. _____ fluvius in Asiā fluit?
_____ hōrum trium fluvīōrum in Asiā fluit: Nīlus in Āfricā est, Rhēnus Dānuvius-que in Eurōpā sunt.
4. _____ fēmina pulchra est, et Aemilia et Lȳdia; _____ fēmina est foeda, nec Aemilia nec Lȳdia.
5. In _____ flūmine multī piscēs sunt, et in Nīlō et in Rhēnō.
_____ flūmen in Asiā est? _____ ex iīs in Asiā est: _____ flūmen in Āfricā fluit, _____ in Eurōpā.
6. Ursus et Dāvus servī bonī sunt. Iūlius _____ servī dominus est. _____ servus amīcus Lȳdiae est? _____ ex iīs est amīcus Lȳdiae, nam tantum Mēdus Lȳdiam amat.

■ Lēctiō secunda: 33-74

Esercizio 4

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

adhūc
afferre
deinde
excitāre
frīgēre
induere
inquit
lavāre
mergere
nūdus
poscere
prīmum
pūrus
solēre
sordidus
surgere
tibi
toga
tunica
vestīmentum
vestīre

1. Dāvus, quī puerōs excitāre _____, _____ cubiculum Quīntī, _____ cubiculum Mārcī intrat.
2. Mārcus, quī _____ dormit, ā servō _____, ē lectō _____ et aquam ā Dāvō _____.
3. Servus Mārcō aquam _____; puer manūs in aquam _____ et _____. Iam aqua nōn _____, sed _____ est.
4. In cubiculō Mārcī āēr frīgīdus est. Mārcus, quī sine _____ est, _____, quod corpus eius _____ est. Necesse est puerum sē _____.
5. Mārcus vestīmenta sua _____: prīmum _____, deinde _____.
6. “Mihi” _____ Mārcus “caput dolet.”
Dāvus respondet: “_____ neque caput neque pēs dolet!”

► 60 ◀ **Esercizio 5**

Sostituisci il participio presente con una proposizione relativa, o il contrario.

Esempio: puer plōrāns = puer quī plōrat.

1. puerī plōrantēs	=	_____
2. puella lacrimāns	=	_____
3. caput dolēns	=	_____
4. ovēs bālantēs	=	_____
5. animālia natantia	=	_____
6. miles pugnāns	=	_____
7. virī ambulāntēs	=	_____
8. puellae lacrimantēs	=	_____
9. ancillae currentēs	=	_____
10. servus currēns	=	_____
11. puer quī cadit	=	_____
12. ancilla quae rīdet	=	_____
13. animālia quae fugiunt	=	_____
14. servī quī discēdunt	=	_____
15. imber quī cadit	=	_____
16. nox quae incipit	=	_____
17. puerī quī iacent	=	_____

Esercizio 6

Sottolinea una volta i participi presenti, e due volte i sostantivi con cui son concordati.

Poi fai l'analisi dei participi, indicandone caso, numero e genere.

1. Puerī dormientēs gallum canentem nōn audiunt.
_____
2. Dāvus Quīntō aquam affert et puerum bibentem aspicit.
_____
3. Servus in aurem puerī dormientis magnā vōce clāmat: "Mārce, māne iam est!"
_____
4. Mārcus oculōs aperit et Dāvum apud lectum stantem videt.
_____
5. Albīnus Mēdō et Lȳdiae ante tabernam stantibus ōrnāmenta sua ostendit.
_____
6. Foliīs dē arboribus cadentibus terra operītur.
_____
7. Numerus ovium in umbrā arborum iacentium ūndēcentum est.
_____
8. Iūlius Iūliae ā villā cum māt্রে discēdentī ōsculum dat.
_____

Esercizio 7

Ora traduci le frasi dell'esercizio 6.

Cerca di rendere i participi latini nel modo che sia più naturale e scorrevole nella nostra lingua.

1. _____
_____
2. _____
_____
3. _____
_____
4. _____
_____
5. _____
_____
6. _____
_____
7. _____
_____
8. _____
_____

Esercizio 8

Metti il verbo tra parentesi nel participio presente, e concordalo col sostantivo.

1. puerōrum	(dormīre)	_____
2. ā servō	(ridēre)	_____
3. caput	(dolēre)	_____
4. mātris	(intrāre)	_____
5. ancillīs	(vocāre)	_____
6. hiemem	(incipere)	_____
7. hominum	(audīre)	_____
8. pīla	(volāre)	_____
9. virum	(frīgēre)	_____
10. canī	(bibere)	_____

► 62 ◀ **Esercizio 9**

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti dei participi presenti

1. Parentēs filium in lectō cub_____ nōn relinquunt.
2. Puer faciem lav_____ patrem intr_____ nōn audit.
3. Quīntus bracchium dol_____ movēre nōn audet.
4. Puer in arborem ascend_____ nīdōs quaerit.
5. Lupus ovēs in campō err_____ nōn reperit.
6. Servī dominum port_____ ad villam eunt.
7. Corpus val_____ membra val_____ habet.
8. Quis est dominus ovium bāl_____?

■ **Lēctiō tertiā et grammatica: 75-150**

Esercizio 10

Sottolinea tutti i pronomi personali e i possessivi: i riflessivi una volta, i non riflessivi due volte. Quindi scrivi sotto il rigo la persona o cosa a cui si riferiscono (attenzione, in specie, al sēcum della frase Servus puerōs sēcum venīre iubet: perché questo sē è di natura diversa dagli altri riflessivi dell'esercizio?) Infine fanne l'analisi, indicandone anche caso, numero e genere.

Esempio: Iūlius Dāvum, servum suum, vocat eī-que mālum dat.

= di Giulio   = a Davo

suum: possess. rifless., acc. sing. masch.; eī: pron. pers. non rifless., dat. sing. masch.

Iūlius et Aemilia in villā sunt. Filiī eōrum in hortō ambulant. Iūlius eōs ad sē vocat

et iīs mālā dat. Puerī mālā sua edunt.

Dāvus villam intrāns "Ubi est mālum meum?" inquit. "Mihi quoque mālum dā,

domine!" Iūlius: "Ecce mālum tuum, serve!"

Dominus eī mālum dat. Servus id ēst. Nunc laetus est Dāvus, et puerōs vocat:

"Venīte mēcum, puerī!" Servus puerōs sēcum (!) venīre iubet.

Puerī cum eō in hortum eunt.

Esercizio 11

Sostituisci il participio presente con una proposizione secondaria, o il contrario.

Esempio: Puer dormiēns patrem vocantem nōn audit.

= Puer, quī dormit, patrem, quī eum vocat, nōn audit;

oppure: Puer patrem, quī eum vocat, nōn audit, quia (quod) dormit.

1. Aemilia cubiculum intrāns ā Iūliō, quī dormit, nōn vidētur.

= _____

2. Servi dominum lecticā portantēs fessī sunt.

= _____

3. Quīntus aegrōtāns medicum apud lectum stantem videt.

= _____

4. Pāstor ovī quae aegrōtat cibum nōn dat.

= _____

5. Iūlius liberīs ōsculum dat, cum ā villā discēdunt.

= _____

6. Ovēs dentēs lupī nōn timent, quia ad montēs fugit.

= _____

Esercizio 12

Traduci queste frasi (a); poi (b) di' il caso, il numero e il genere delle parole sottolineate.

1. Puer, quī valet, pedibus nūdīs in villā ambulat.

a. _____

b. pedibus nūdīs: _____

2. Mārcus, quī pedibus nūdīs ante lectum stat et friget, calceōs suōs ā servō poscit.

a. _____

b. quī: _____; lectum: _____; servō: _____

3. Servus: "Venī mēcum! Num manus quoque tibi dolet?"

a. _____

b. mē(-cum): _____; tibi: _____

4. Hodiē necesse est tē solum ambulāre.

a. _____

b. tē: _____; solum: _____

MAGISTER ET DISCIPVLI

■ Lēctiō prīma: 1-40

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

antequam
cōnsidere
discipulus
domī
ego
exclāmāre
iānuā
lūdus
magister
sē
sella
sevērus
tacitus
tū
tum
virga

1. Māne Mārcus in _____ it.
2. Puerī _____ sunt, Diodōrus est _____.
3. Sextus ad lūdum advenit et _____ pulsat _____ intrat.
- * * *
4. Mārcus _____ (= tacēns) ante _____ stat.
5. Diodōrus _____: “_____, Mārce!”
6. _____ (= deinde) magister eum interrogat: “Cūr _____ sōlus es? Ubi est Quīntus, frāter tuus?”
7. Respondet Mārcus: “_____ sōlus sum quia Quīntus _____ est: dīcit enim ‘_____ aegrum esse’.”
8. Magister _____ est: discipulōs improbōs _____ verberāre solet.

Esercizio 2

Traduci queste voci verbali.

1. rīdeō	_____	6. salūtā	_____
2. surge	_____	7. habēs	_____
3. pūnīte	_____	8. advenīre	_____
4. cōnsīdunt	_____	9. potest	_____
5. es	_____	10. aperit	_____

Esercizio 3

Concorda lo stesso verbo col nuovo soggetto.

1. Magister tacet	– (ego)	_____
2. Puerī timent	– (tū)	_____
3. Mārcus rīdet	– (vōs)	_____
4. Mārcus iānuam aperit	– Mārcus Quīntus-que	_____
5. Magister abest	– (nōs)	_____
6. Currō	– Iūlia	_____

Esercizio 4

Metti queste voci verbali nella casella giusta.

vidētis	rīdent	aperīs	bibit	solēmus	incolunt
sūmō	aperiunt	stō	videō	errat	iubēs
audītis	pōnis	fugimus	accūsant	vēnditis	pūniō
cantās	clāmāmus	sedet	accipitis	aspicis	ambulātis
faciunt	parit	reddimus	dormīmus	reperit	iaciō
Pers. e num.	I coniug.	II coniug.	III coniug.	IV coniug.	Verbi in -iō (esempio capere -iō)
I sing.	_____	_____	_____	_____	_____
II sing.	_____	_____	_____	_____	_____
III sing.	_____	_____	_____	_____	_____
I plur.	_____	_____	_____	_____	_____
II plur.	_____	_____	_____	_____	_____
III plur.	_____	_____	_____	_____	_____

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le parole mancanti.

1. Diodōrus magister Mārci _____ (= posteriōrem partem corporis) virgā verberat.
2. Mārcus: “_____ (↔ incipe) mē verberāre, magister!”
3. Diodōrus: “Ad sellam _____ (= rūsus ī), improbe puer, atque _____ (↔ surge)!”
4. Mārcus autem nōn cōnsīdit. Diodōrus: “_____ (= cūr) nōn cōnsīdis, Mārce?”
5. Mārcus: “_____ nōn possum, quia tergum mihi dolet.”
6. Mārcus magistrum _____ (= timet).
7. Diodōrus: “Puer improbus es, Mārce, neque _____ (= id quod vērū est) dīcis!”
8. Diodōrus: “Titus tibi, Mārce, _____ dare nōn potest, id enim nōn habet, _____ (= sed) ego tibi _____ dare (= tē pūnīre) possum, _____ (= sī nōn) mihi pārēs!”
9. Titus _____ (= adhūc nōn) _____ (↔ abest).
10. Titus _____ (↔ nōndum) ad lūdum advenit.
11. Titus prīmum _____ (= ōstium) pulsāt, _____ (= deinde) intrat.

► 66 ◀ **Esercizio 6**

Fai l'analisi di queste voci verbali d'indicativo, specificandone la persona, il numero e la coniugazione (I, II, III, IV o dei verbi in -iō); poi traducile.

1. cōnsīdimus	_____	_____
2. excitō	_____	_____
3. rīdētis	_____	_____
4. facimus	_____	_____
5. audiunt	_____	_____
6. reddis	_____	_____
7. iacitis	_____	_____
8. iacētis	_____	_____
9. dēsinunt	_____	_____
10. sedētis	_____	_____
11. aperit	_____	_____

Esercizio 7

Cambia di numero queste forme verbali (cioè trasforma, per esempio, una prima singolare in una prima plurale, una seconda plurale in una seconda singolare, ecc.)

1. facis	_____	7. pūnī	_____
2. dormiō	_____	8. frīgēs	_____
3. lavāmus	_____	9. induunt	_____
4. reddite	_____	10. possumus	_____
5. iacimus	_____	11. exit	_____
6. iacēmus	_____		

Esercizio 8

Metti il verbo tra parentesi nella stessa persona, numero e modo (indicativo o imperativo) della voce verbale precedente.

1. incipiō	(cantāre)	_____
2. sedet	(discēdere)	_____
3. bibō	(aspicere)	_____
4. redīmus	(reddere)	_____
5. cōnsīdis	(sedēre)	_____
6. faciunt	(redīre)	_____
7. audiō	(facere)	_____
8. facimus	(audīre)	_____
9. iacēmus	(iacere)	_____
10. estis	(posse)	_____
11. gerite	(vidēre)	_____
12. horreō	(verberāre)	_____
13. redīmus	(adesse)	_____
14. dormīte	(pōnere)	_____
15. pōnitis	(dormīre)	_____

Completa queste voci verbali, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Diodōrus magister: "Sūm ___ librōs, puerī!"
2. Titus: "Librum nōn hab ___, magister."
3. Diodōrus: "Quid librum nōn hab ___, Tite?"
4. Titus: "Quia Mārcus eum hab ___."
5. Diodōrus: "Redd ___ Titō librum, Mārce!"
6. Diodōrus: "Cūr nunc rīd ___, puerī?"
7. Titus et Sextus: "Nōs iānuam puls ___ cum ad lūdum ven ___, nōs Diodōrum, magistrum nostrum, salūt ___ cum eum vid ___: nōs discipulī probī s ___! Tū autem, Mārce, iānuam nōn puls ___ cum ad lūdum ven ___, neque magistrum nostrum salūt ___ cum eum vid ___: tū, Mārce, discipulus improbus e ___!"
8. Magister iub ___ discipulōs librōs aper ___. Discipulī magistrō pār ___ et librōs aperi ___.
9. Diodōrus Mārcum verber ___. Mārcus: "Ei! Dēsīn ___, magister! Iam satis e ___! Tergum mihi dol ___!"

■ Lēctiō tertia et grammatica: 96-170

Esercizio 10

Caccia all'intruso. In ogni numero, una parola è, per un motivo o per un altro, diversa dalle altre: scopri l'intruso e sottolinealo.

1. cadit - claudit - redit - sūmit
2. doleō - redeō - videō - rīdeō
3. vidēs - iacēs - potes - pārēs
4. aspiciunt - audiunt - veniunt - pūniunt
5. iubē - rīdē - incipe - tacē
6. paris - iacis - fugis - venīs
7. pōnō - metuō - ascendō - lavō
8. petis - rīdētis - pārētis - tergētis
9. rīdēs - sedēs - amantēs - docēs
10. venī - pūnī - pōnī - audī
11. redī - abī - audī - adī

Esercizio 11

Fai l'analisi di queste forme verbali, e poi traducile.

1. iacit	_____	_____
2. timē	_____	_____
3. excitō	_____	_____
4. potestis	_____	_____
5. pūnīrī	_____	_____
6. pārēs	_____	_____
7. incipientēs	_____	_____

8. verberāmus	_____	_____
9. discēdite	_____	_____
10. licet	_____	_____

Esercizio 12

Movendo da queste frasi, scrivine delle altre in cui i soggetti di queste siano i complementi oggetti, e il contrario.

Esempio: Mārcus mē pulsāt.
                   (Ego) Mārcum pulsō.

1. Pater nōs nōn audit.

_____

2. Māter tē vocat.

_____

3. Nōnne liberōs amās?

_____

4. Eum vidēmus.

_____

5. Canis lupum timet.

_____

6. Tē pūnit.

_____

7. Vidēs-ne patrem?

_____

8. Pāstor ovēs relinquit.

_____

TEMPESTAS

■ Lēctiō prīma: 1-40

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

appellāre
ēgredī
flūctus
implēre
interesse
maritimus
merx
modo
nauta
nāvigāre
nāvis
opperīri
ōra
paulum
portus
semper
situs
sive
superus
tempestās
tranquillus
turbāre
turbidus
vēlum
ventus

1. Mare longum quod inter Aegyptum et Arabiam _____ 'mare Rubrum' _____.
2. Marī quod suprā Italiam _____ est nōmen est 'mare _____' _____ 'Hadriāticum'.
3. Cum nūllus _____ flat, mare _____ est; tum _____ nāvigāre nōn vult et ventum ā tergō flantem _____.
4. Tantum parvae _____ in Tiberī _____ possunt, quod in eō flūmine _____ aquae est.
5. Ōstiam et Brundisium omnēs nāvēs, et parvae et magnae, adire possunt, nam ea oppida _____ sunt ac magnōs portūs habent.
6. _____ est locus in _____ situs quō nāvēs ad terram adire possunt.
7. Ab omnibus terrīs nāvēs multās _____ vehentēs in portūs Italiae veniunt.
8. Cum magnus ventus flat, mare _____ est; magnī _____ nāvēs aquā _____ possunt.
9. Ventō secundō nāvēs ē portū _____: _____ plēnīs in altum mare nāvigant.
10. _____ est magnus ventus quī mare _____.
11. Nōn _____ mercēs, sed etiam hominēs nāvibus vehuntur.
12. Portūs Italiae _____ plēnī sunt hominum quī in aliās terrās nāvigāre volunt.

Esercizio 2

Completa queste frasi, inserendovi le parole mancanti.

1. Mare Superum 'mare Hadriāticum' etiam _____ (= nōminātur).
2. Mare Inferum _____ (= vel) Tūscum infrā Italiam _____ (= est).
3. Genua est oppidum _____ (= ad mare situm).
4. Ōstia sita est _____ (= illic) quō Tiberis flūmen in mare Inferum influit.
5. Portus Ōstiae _____ (= omnī tempore) plēnus hominum est.
6. Sī āēr _____ (= quiētus) est, necesse est ventum _____ (= exspectāre).
7. Tempestās mare _____ (= turbidum facit) et altōs flūctūs excitat, quī nāvēs aquā _____ (= plēnās faciunt).

8. Nōn _____ (= solum) mercēs, sed etiam hominēs nāvibus vehuntur.
 9. Ventō secundō nāvēs ē portū _____ (= exeunt).

Esercizio 3

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Cēter___ perterrit___, Lȳdia Chrīstum invocat.
2. Quīntus fenestr___ claus___ dormit, quia aeger est.
3. Quīntus, quī ocul___ apert___ iacet, super lectum sē vertit.
4. Mārcus, quī ped___ nūd___ ante lectum stat, ā Dāvō calceōs suōs poscit.
5. Vent___ secund___ nāvēs ē portū ēgrediuntur.

Esercizio 4

Traduci queste frasi, badando in particolare al modo migliore di rendere in italiano le voci verbali di forma passiva.

1. Nōn modo mercēs, sed etiam hominēs nāvibus vehuntur.
_____
2. Puer Rōmānus caput nōn semper in aquam mergit.
_____
3. Nōn Sōl, sed Terra movētur.
_____
4. Mercātōrēs mercēs emunt, eās nāve vehunt et in aliīs terrīs vēndunt.
_____
5. Ventus est āēr quī movētur.
_____
6. Multae fēminae Ōstiā ad tabernās Rōmānās vehuntur.
_____
7. Cum magnī flūctūs nāvēs aquā implent, et nāvēs et nautae in mare merguntur.
_____
8. Ventō secundō nāvēs plēnīs vēlīs per mare vehuntur.
_____

Esercizio 5

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Nāvēs multās mercēs in multās terrās veh____.
2. Nautae nōn omnī tempore nāvig____ vol____.
3. In portibus nautae ventum secundum exspect____.
4. Ventō secundō nāvēs veh____ possunt.
5. Quī in Āfricam veh____ multum cibī sēcum veh____.

6. Ālae avium mov___ possunt: eō modō avēs vol___ possunt.
 7. Ventus secundus nāvēs mov___; magnī flūctūs nāvēs merg___.
 8. Nāvēs merg___ in mare, quia aquā impl___.

Esercizio 6

Fai l'analisi delle parole sottolineate, indicandone il caso, il numero e il genere. Poi traduci le frasi.

1. Mare suprā Italiam situm 'mare Superum' appellātur.
mare: _____
2. Quod paulum aquae in Tiberī est, magnae nāvēs in eō nāvigāre nōn possunt.
aquae: _____
3. Parvae tantum nāvēs Rōmam adeunt.
Rōmam: _____
4. 'Ōstium' dīcitur is locus quō flūmen in mare īnfluit.
ōstium: _____
locus: _____
5. Portus Ōstiēnsis semper plēnus est hominum.
hominum: _____
6. Sī āēr tranquillū est, necesse est ventum opperīrī.
ventum: _____
7. Magnī flūctūs nāvēs aquā implēre possunt.
aquā: _____
8. Nautae nec marī turbidō nec marī tranquillō nāvigāre volunt.
marī: _____
9. Ventus secundus est ventus quī ā tergō flat.
tergō: _____
10. Vēla ventō implentur, ac nāvēs plēnīs vēlīs per mare vehuntur.
ventō: _____
vēlīs: _____

Esercizio 7

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

altum
cernere
cōsōlārī
contrārius
dextra
gubernāre
gubernātor
lābī
laetārī
merīdiēs
occidēns
occidere
oriēns
orīrī (!)
puppis
septentriōnēs
serēnus
sinistra
verērī

1. In _____ sedet nauta quī nāvem _____.
2. Is nauta _____ appellātur.
3. Partēs caelī quattuor sunt: _____, _____, _____ et _____.
4. Oriēns est ea pars caelī unde sōl _____; pars caelī quō sōl _____ occidēns dīcitur. Eae partēs _____ sunt.
5. Iīs quī ad merīdiem nāvigant, oriēns ā _____ et occidēns ā _____ est.
6. Hodiē multae nāvēs simul proficīscuntur et _____ petunt, nam caelum _____ est et ventus secundus.
7. Mēdus _____ quod in aliam terram abit, neque iam dominum suum sevērū _____.
8. Iam Mēdus vix montem Albānum _____ potest.
9. Dē oculīs Lȳdiae lacrimae _____; Mēdus autem amīcam suam _____.

Esercizio 8

Scrivi qui di séguito tutte le voci di verbi deponenti che sono contenute nelle linee da 54 a 95 del capitolo XVI di Familia Rōmāna (p. 120-122), poi fanne l'analisi e traducile.

Esempio: sequuntur: ind. pres. III plur. di sequī, III coniug.; = '(essi) seguono'.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Esercizio 9

Scrivi, per ognuna delle forme attive della colonna di destra, un sinonimo deponente: scegli uno dei verbi della colonna di sinistra e mettilo nel modo, tempo, persona, ecc. richiesti.

ēgredī	gaudet = _____
intuērī	expectant = _____
lābī	cadēns = _____
laetārī	abeunt = _____
opperīrī	timentibus = _____
orīrī	spectantī = _____
proficīscī	ascendunt = _____
sequī	veniēns post = _____
verērī	exīre = _____

Esercizio 10

Sostituisci gli ablativi assoluti con proposizioni subordinate, o il contrario. Poi traduci le frasi.

1. Sōle oriente nāvis ē portū ēgreditur.

_____

2. Multīs hominibus spectantibus multae nāvēs simul ē portū Ōstiēnsī ēgrediuntur.

_____

3. Sōle duce nāvem gubernō.

_____

4. Bene nāvigāmus ventō secundō atque caelō serēnō.

_____

5. Dum gubernātor ōram intuētur, Mēdus occidentem spectat.

_____

6. Cum ventus cadit, nūbēs nigrae ab occidente oriuntur.

_____

7. Dum discipulī dormiunt, magister capitulum recitat.

_____

Esercizio 11

Sostituisci le proposizioni relative con participi, o il contrario.

1. Lȳdia lacrimās quae lābuntur terget.

_____

2. Lȳdia, quae Mēdum sequitur, omnēs rēs sēcum fert.
3. Mēdō, quī ex Italiā proficīscitur, parva pecūnia est.
4. Multī hominēs nāvēs ē portū ēgredientēs spectant.
5. Ex altā puppī sōlem orientem spectant.

Esercizio 12

In ognuna di queste frasi, sostituisci la proposizione subordinata con un ablativo assoluto.

1. Cum nāvēs ē portū ēgrediuntur, multī hominēs eās spectant.
2. Dum magister recitat, discipulī dormiunt!
3. Mārcus rīdet, quia Iūlia plōrat.
4. Dum cēterae ovēs dormiunt, ovis nigra abit, sed cōsistit, quod lupus ululat.
5. Cum parentēs servī-que tacent et audiunt, medicus Quīntum linguam ostendere iubet.

Esercizio 13

Fai l'analisi delle parole sottolineate, indicandone il caso, il numero e il genere; poi traduci le frasi.

1. Gubernātor caelum spectat: sōl et stēllae eī ducēs sunt.
eī: _____
2. Iīs quī ad septentriōnēs nāvigant, oriēns ā dextrā est.
iīs: _____
dextrā: _____
3. Sōle oriente nāvis ē portū ēgreditur multīs hominibus spectantibus.
sōle: _____
spectantibus: _____
4. Nāvis plēnis vēlīs altum petit. Aliae nāvēs eam sequuntur.
vēlīs: _____
altum: _____
5. Mēdus: "Ego in terram eō multō pulchriōrem, in patriam meam Graeciam!"
multō: _____
Graeciam: _____

Esercizio 14

Indica la coniugazione di questi verbi, specificando inoltre se sono attivi o deponenti e distinguendo i verbi in -iō o in -ior.

Esempi: laetārī, I dep.; facere, verbo in -iō att.

gerere	_____	complectī	_____	proficīscī	_____
intuērī	_____	surgere	_____	metuere	_____
implēre	_____	cernere	_____	verērī	_____
ēgredi	_____	canere	_____	timēre	_____
lābī	_____	opperīrī	_____	loquī	_____
cōnsidere	_____	sedēre	_____	mergere	_____
tergēre	_____	fugere	_____	movēre	_____

Esercizio 15

Tra queste forme verbali, sottolinea quelle deponenti; poi analizza tutte le forme.

opperiuntur	_____	dīcitur	_____
opperīrī	_____	movētur	_____
vehuntur	_____	appellātur	_____
ēgrediuntur	_____	merguntur	_____
vidētur	_____	oritur (!)	_____
implentur	_____	gubernārī	_____
proficīscitur	_____	oriente	_____
proficīscētēs	_____	ēgreditur	_____
sequuntur	_____	sequitur	_____
laetātur	_____	verētur	_____
orientem	_____	intuētur	_____
lābuntur	_____	proficīscī	_____
intuēns	_____	laetārī	_____
complectitur	_____	occidentem	_____
lābuntur	_____	cōnātur	_____
lābentem	_____	laetantēs	_____
cōnsōlātur	_____	cernitur	_____
oriēns	_____	loquitur	_____
orīrī	_____	oriuntur	_____
operītur	_____	sequitur	_____
turbātur	_____	iactātur	_____
gubernārī	_____	implērī	_____
vehitur	_____	lābī	_____
mergī	_____	cōnsōlātur	_____
cernī	_____	loquī	_____

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

cōnārī
fierī (due volte)
flūctus
fulgur
haurīre
iactāre
illūstrāre
invocāre
propter
servāre
tonitrus
turbāre
vērō

1. Nautae Neptūnum _____, quia mare tempestāte _____.
2. Multa _____ caelum et mare _____, et statim sequitur _____ cum imbre.
3. Quod tōtum mare turbidum _____ et nāvem aquā implent _____, nautae multum aquae ē nāve _____.
4. Nāvis, quae flūctibus _____, vix _____ potest.
5. Magnō flūctū nāvem pulsante, Lȳdia Chrīstum invocat: “Ō Chrīste! Iubē mare tranquillum _____!”
6. Nec _____ vōx eius audītur _____ tonitrum.
7. Mēdus, cuius ōs aquā implētur, ad hoc respondēre _____, neque potest.

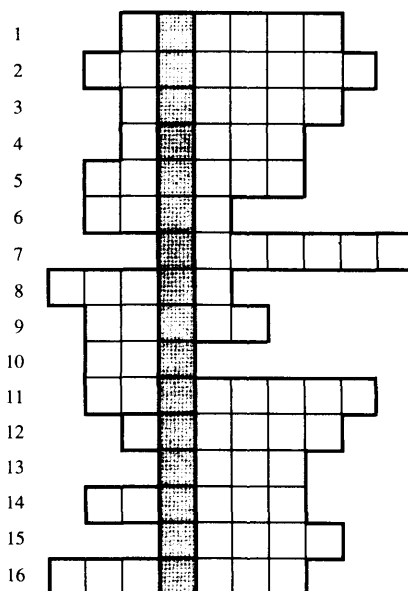
Esercizio 17

Completa queste frasi, inserendovi le forme opportune (indicativo, participio o infinito) dei verbi tra parentesi.

1. Dum Dōrippa sōla nāve Rōmam _____ (proficīscī), nēmō eam _____ (cōnsōlārī).
2. Antequam māne in lūdum īmus, pater et māter nōs _____ (complectī).
3. Quia nāvis plēna aquae est, nautae aquam ex eā haurīre _____ (cōnārī).
4. Mīlitēs Rōmam _____ (proficīscī) eā nocte nūllās stēllās _____ (intuērī), sed māne sōlem _____ (orīrī) _____ (laetārī).
5. Mēdus Lȳdia-que ex Italiā _____ (proficīscī) paucās rēs suās sēcum _____ (ferre).
6. Mēdus dīcit ‘sē in Graeciam, patriam suam, _____ (īre)’, nec is dominum suum sevērū iam _____ (timēre).

UN PROVERBIO LATINO

1. Āēr quī movētur
2. Hōra sexta, medius diēs
3. Unde sōl oritur
4. Is quī nāvem habet
5. Quō nāvēs ad terram adīre possunt
6. Nīger
7. Aquam ē nāve sūmere
8. Verba facere
9. Ūnō tempore
10. Unde terra incipit
11. Quod post fulgur audītur
12. Lūx tempestātis
13. Rēs quam mercātor emit et vēndit
14. Rūrsus
15. Venīre post
16. Gaudēre

NVMERI DIFFICILES

■ Lēctiō prīma: 1-41

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

centēsimus

discere

doctus

indoctus

industrius

interpellāre

nescire

piger

postrēmō

prāvus

prūdēns

quisque

rēctē

respōnsum

scire

tollere

tot

ūsque

1. Hominēs stultī pauca verba _____ dicunt.

2. Discipulus quī discere nōn vult _____ est, neque _____ fit.

3. Magister _____ discipulum interrogāre solet.

4. Discipulī _____ semper manūs _____, nam eās rēs quās magister eōs docet _____ volunt.

5. Sextus bonus discipulus est, nam numerōs litterāsque bene _____ et semper _____ respondet.

6. Magister: "Quis numerōs ā decem _____ ad centum dīcere potest?" Sextus ut probus discipulus primum magistrum aspicit, deinde manum tollit, _____ rēctē respondet.

7. Sextus omnēs numerōs ā centum ad mille dīcere incipit, sed magister eum _____: "Necesse nōn est _____ numerōs dīcere; dīc _____ quemque numerum tantum, Sexte!"

8. Discipulī _____ autem eōs numerōs _____: ergō _____ eōrum nōn rēcta, sed _____ sunt.

Esercizio 2

Scrivi questi numeri in cifre arabe.

trēdecim

septuāgintā

duodēvīgintī

quīngentī duo

ūndēsexāgintā

sex et nōnāgintā

quadringentī quīndecim

duodēquīnquāgintā

octingentī trēs

sescentī trīgintā ūnus

septuāgintā trēs

nōngentī sēdecim

quadrāgintā duo

septingentī ūndēoctōgintā

sexāgintā quīnque

quattuordecim

Esercizio 3

Scrivi in lettere, per esteso, questi numeri.

IV (_____) et V (_____) sunt IX (_____).

VII (_____) et XI (_____) sunt XVIII (_____).

VIII (_____) et IX (_____) sunt XVII (_____).

► 78 ◀ L ( ) et XXXIX ( ) sunt LXXXIX ( ).
 D ( ) et CCCV ( ) sunt DCCCV ( ).
 Iūliō neque II ( ) filiae neque CC ( ) ancillae sunt.

Esercizio 4

Fai l'analisi delle parole sottolineate, specificandone il caso, il numero e il genere. Poi traduci le frasi.

- Magister puerōs numerōs et litterās docet.
 puerōs: _____
 litterās: _____
- Quī paulum aut nihil discere potest, stultus esse dīcitur.
 stultus: _____
- Discipulus prūdēns multās rēs ā magistrō discere potest.
 magistrō: _____
- Puer tacitus ante sellam suam stat.
 tacitus: _____
- Titus et Sextus ūnō ōre dīcunt: “Quīnquāgintā.”
 ōre: _____
- Respōnsum Titī et Sextī rēctum est: ii rēctē respondent.
 Titī: _____

■ Lēctiō secunda: 42-87

Esercizio 5

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

amīcus	1. Titus et Sextus semper rēctē respondentēs ā magistrō _____
cōgitāre	_____.
difficilis	2. Mārcus autem prāvē respondet, _____ respōnsum facile est.
inimīcus	3. Magister: “Quot sunt trīgintā et octō?”
laudāre	Mārcus prāvē respondet. Is enim nōn _____.
quamquam	4. Respōnsum eius prāvum est; itaque ā magistrō _____.
reprehendere	5. Mārcus: “Id quod ego interrogor semper nimis _____ est. Ma-
saepe	gister enim _____ est patrī meō et _____ patribus Sextī et
	Titī.”

Fai l'analisi di queste voci verbali, specificandone la coniugazione (I, II, III, IV, dei verbi in -iō), la persona e il numero.

audīris	_____	implentur	_____
cernor	_____	tenēris	_____
iactāmur	_____	operiuntur	_____
operīminī	_____	illūstrātur	_____
acciperis	_____	accipiminī	_____
movētur	_____	metuiminī	_____
timēmur	_____	laudor	_____
dūceris	_____	videor	_____
clauditur	_____	haurītur	_____
iacimur	_____	convertuntur	_____
excitāminī	_____	iubēminī	_____
audior	_____	paritur	_____
interrogāris	_____	gerimur	_____
invocantur	_____	reperīmur	_____
aspicior	_____	iaciuntur	_____

Esercizio 7

Fai l'analisi di queste voci verbali, specificandone la coniugazione (I, II, III, IV, dei verbi in -iō), la persona e il numero, e specificando anche se si tratti di voci attive, passive o deponenti; poi traducile.

1. accipimur	_____	_____
2. reprehendis	_____	_____
3. tollit	_____	_____
4. geriminī	_____	_____
5. nōmināmur	_____	_____
6. emunt	_____	_____
7. verteris	_____	_____
8. iubēminī	_____	_____
9. dūcō	_____	_____
10. aperit	_____	_____
11. aspicias	_____	_____
12. vehimus	_____	_____
13. mergō	_____	_____
14. audīs	_____	_____

Metti questi verbi nel numero e nella persona richiesti, sia nell'attivo sia nel passivo.

	ATTIVO		PASSIVO
dūcere	_____	Singolare I	_____
dēlectāre	_____	II	_____
incipere	_____	III	_____
relinquere	_____	Plurale I	_____
vestire	_____	II	_____
tergēre	_____	III	_____
iubēre	_____	Singolare I	_____
arcessere	_____	II	_____
induere	_____	III	_____
vertere	_____	Plurale I	_____
pūnīre	_____	II	_____
iacere	_____	III	_____

Esercizio 9

Scrivi nella colonna B le voci verbali della colonna A cambiate di numero; poi scrivi nella colonna C le voci verbali della colonna B cambiate di diàtesi (da attiva a passiva).

A	B	C
Esempio: tangit	<u>tangunt</u>	<u>tanguntur</u>
1. verberō	_____	_____
2. capimus	_____	_____
3. vertis	_____	_____
4. impōnitis	_____	_____
5. aperit	_____	_____
6. quaeritis	_____	_____
7. oppugnāmus	_____	_____
8. cōnscendunt	_____	_____
9. metuitis	_____	_____
10. sustinētis	_____	_____

■ Lēctiō tertia: 88-152

Esercizio 10

Sottolinea una volta gli avverbi e due volte gli aggettivi.

Respōnsum Mārci prāvum est: is prāvē respondet.

Titus et Sextus rēctē respondent. Discipuli prūdentēs sunt.

Magister: "Quot sunt trīgintā et octō?"

Mārcus: “Ad hoc respondēre facile est.”

Magister: “Nōn tam facile quam tū putās!”

Mārcus: “Trīgintā octō!”

Magister: “Prāvē dīcis! Puer stultus es, Mārce, stultē et prāvē respondēs!”

Mārcus: “At id quod ego interrogor nimis difficile est!”

Esercizio 11

Fai l'analisi di queste voci verbali, specificandone l'infinito, la forma (attiva, passiva, deponente), la persona e il numero.

Esempio: intuēminī: voce del verbo intuērī, deponente; II pers. plur.

	INFINITO	FORMA	PERS. E NUM.
1. laudāris	_____	_____	_____
2. prōmis	_____	_____	_____
3. verēmur	_____	_____	_____
4. mergunt	_____	_____	_____
5. proficīsceris	_____	_____	_____
6. orior	_____	_____	_____
7. repōnitis	_____	_____	_____
8. opperīris	_____	_____	_____
9. cerniminī	_____	_____	_____
10. oritur	_____	_____	_____
11. implēs	_____	_____	_____
12. sequuntur	_____	_____	_____

Esercizio 12

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Mēdus Lȳdiae dīcit: “Nōs laet___ (= gaud___) quod in Graeciam proficīsc___ possumus; illic multī amīcī nōs opper___ (= exspect___).”
2. Lȳdia Mēdō dīcit: “Tū mē cōnsōl___, sed ego trīstis sum, quia multās amīcās Rōmae relinqu___.”
3. Rōmānī multōs deōs ver___ (= metu___), Lȳdia autem ūnum Deum tantum invoc___.
4. Mārcus cēterīs discipulīs dīcit: “Vōs litterās et numerōs bene discere con___, quia magistrum ver___ (= tim___). Ego magistrum nōn ver___ (= metu___); iam multās rēs sc___.”
5. Iūlius et Aemilia māne filiōs ad lūdum proficīscētēs complect___.
6. Iūlius māla part___ (= dīvid___) et liberīs servīs-que ea larg___ (= d___).

Esercizio 13

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Nauta nōn proficīsc___, quia bonum ventum opper___.
2. Mēdus: “Cūr nōn proficīsc___, nauta? Quid opper___?”
3. Nauta: “Nōn proficīsc___, quia bonum ventum opper___.”

4. Nautae nōn proficīsc ____, quia bonum ventum opper ____.
5. Mēdus: "Cūr nōn proficīsc ____, nautae? Quid opper ____?"
6. Nautae: "Nōn proficīsc ____, quia bonum ventum opper ____."
7. Mēdus laet ____ nec iam dominum ver ____.
8. Mēdus: "Ego laet ____ nec iam dominum ver ____ . Cūr tū nōn laet ____, Lȳdia? Quid ver ____?"
9. Nautae nōn laet ____, quia tempestātem ver ____.
10. Mēdus: "Nōnne ventō secundō laet ____, nautae? Cūr caelum intu ____? Quid ver ____?"
11. Nautae: "Nōn laet ____, quia tempestātem ver ____ . Nūbēs ātrās procul in caelō intu ____."

Esercizio 14

Trasforma il discorso indiretto in diretto.

Esempio: discorso indiretto: Iūlius dīcit 'sē servum suum quaerere.'

discorso diretto: Iūlius dīcit: "Servum meum quaerō."

1. Iūlia dīcit 'sē bene canere.'

Iūlia dīcit: "_____."

2. Mīlitēs dīcunt 'sē patriam dēfendere.'

Mīlitēs dīcunt: "_____."

3. Albīnus dīcit 'sē ōrnāmenta vēndere.'

Albīnus dīcit: "_____."

4. Servus dīcit 'sē fessum esse.'

Servus dīcit: "_____."

5. Servī dīcunt 'sē fessōs esse.'

Servī dīcunt: "_____."

6. Nauta dīcit 'sē ventum secundum opperīrī.'

Nauta dīcit: "_____."

7. Nautae dīcunt 'sē Neptūnum verērī.'

Nautae dīcunt: "_____."

8. Iūlius dīcit 'fīlium suum aegrōtāre.'

Iūlius dīcit: "_____."

9. Titus dīcit 'sē librum suum nōn habēre.'

Titus dīcit: "_____."

10. Sextus dīcit 'sē ā magistrō suō laudārī.'

Sextus dīcit: "_____."

11. Servus dīcit 'sē dominō suō pārēre.'

Servus dīcit: "_____."

12. Lȳdia dīcit 'sē cum amīcō suō proficīscī.'

Lȳdia dīcit: "_____."

Esercizio 15

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

absēns

as

certus

computāre

dēmōnstrāre

dēnārius

largīrī

largus

partīrī

prōmere

quārē

repōnere

1. Sextus bonus discipulus est. Id multīs exemplīs _____ possum.

2. Titus digitīs _____, sed respōnsum _____ dare nōn potest.

3. Diodōrus Quīntum _____ nōn reprehendit, sed laudat.

4. Diodōrus: "Sī pater tuus centum servōs habet et numerum eōrum in duās aequās partēs _____ cum mātē tuā, quot servī mātī tuae sunt?"

5. Mārcus: "_____ mātē mea tot servōs accipit? Id nōn convenit fēminae Rōmānae!"

6. Magister duōs nummōs, _____ et _____, ex sacculō suō _____ . Is autem homō _____ nōn est et pecūniam suam _____ nōn vult. Itaque nummōs in sacculō _____ .

Esercizio 16

Trasforma le frasi attive in passive, e il contrario.

1. Parentēs mē saepe laudant.

2. Ā discipulīs timēris.

3. Magister sevērus nōs saepe reprehendit, vōs semper laudat.

4. Ab amicīs bona puella nōminātur.

5. Cūr virgam tollis?

6. Num discipulī mē vident?

7. Discipulī mē vident et statim mē salūtant.

8. Magister saepe tē laudat, numquam tē reprehendit.

9. Cum tempestās mare turbat, Neptūnus nōs ā flūctibus dēfendit.

10. Mārcus: "Cūr ego semper ā tē reprehendor, numquam laudor?"

Magister: "Tū numquam ā mē laudāris, Mārce, quia numquam rēctum respōnsum dās; ergō ā mē reprehenderis."

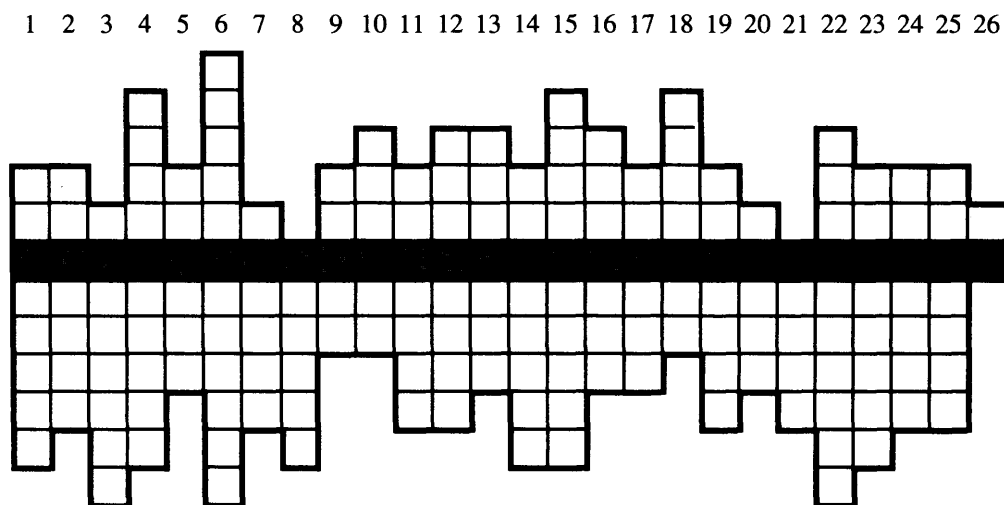
11. Magister vōs verberat.

12. Cūr discipulī mē magistrum sevērum nōminant?

13. Saccī plēnī mālōrum ā servīs geruntur.

14. Prāva respōnsa dās.

UN PROVERBIO LATINO

1. IV sēstertii	14. Partīri
2. Necesse est	15. ↔ facilis
3. ↔ doctus	16. Dīvidere
4. ↔ piger	17. ↔ rēctus
5. ↔ prāvus	18. Sūmere
6. ↔ laudāre	19. X + VI = ____
7. Quī multa scit ____ est	20. ↔ industrius
8. Quī multum dat ____ est	21. Multis temporibus
9. Cūr?	22. Is quī discit
10. Quī abest ____ est	23. XXX
11. ↔ scīre	24. Nūllō tempore
12. ↔ certus	25. ↔ reprehendere
13. ↔ stultus	26. Parvus nummus Rōmānus

LITTERAE LATINAE

■ Lēctiō prīma: 1-61

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

cōnsonāns
dictāre
erus
frequēns
īdem (tre volte)
intelligere
iungere
legere
lingua
rārus
scrībere
sententia
sīc
significāre
vōcālis
zephyrus

1. Vocābulum _____ duās litterās, γ et ζ, habet quae _____ sunt in vocābulīs Latīnīs. κ littera, quae in paucīs vocābulīs Latīnīs tantum reperītur, _____ est in _____ Graecā. γ est _____, sed κ et ζ _____ appellantur.
2. In primā et in postrēmā syllabā vocābulī *ancilla* _____ vōcālis inest.
3. Cōnsonāns semper cum vōcālī in eādē syllabā _____.
4. In omnibus vocābulīs numerus syllabārum et vōcālīum _____ est. _____ fiunt cum vocābula coniunguntur.
5. Quī vocābulum *pulcher* iam scit vocābulum *fōrmōsus* quoque _____, nam utrumque vocābulum _____ rem _____. Alia exempla: ōstium et iānuā, dominus et _____.
6. Quī litterās nescit librōs _____ nōn potest.
7. Discipulī in tabulīs _____ id quod magister iīs _____. _____ (= eō modō) puerī scrībere discunt.

Esercizio 2

Scrivi le parole che corrispondono alle definizioni, scegliendole tra quelle della colonna di sinistra.

lingua
sententia
syllaba
vōcālis
zephyrus

_____ : nōmen ventī quī ab occidente flat
_____ : littera quae per sē syllabam facere potest
_____ : vocābula quae coniunguntur
_____ : pars ōris
_____ : litterae quae simul leguntur

Esercizio 3

Concorda īdem e quisque coi sostantivi della terza colonna.

	IDEM	QVISQVE	
1.	_____	_____	mātris
2.	_____	_____	exercituī
3.	_____	_____	rem
4.	_____	_____	patri
5.	_____	_____	puerō

6.			diē
7.			flūminum
8.			leōnem
9.			pāstōrēs
10.			pōculī
11.			portūs
12.			corda
13.			sorōrum

■ Lēctiō secunda: 62-118

Esercizio 4

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

addere	1. _____ sunt litterae Titī et Mārcī? Magister litterās Titī cum litterīs Mārcī _____ et “Litterae vestrae” inquit “aequē _____ sunt. _____ litterās vix legere possum.”
apis	2. Mārcus quattuor _____ facit, nam quattuor litterae _____.
bēstiola	3. Litterae quae dēsunt ā magistrō stilō _____.
cēra	Ita menda _____.
comparāre	4. Magister verba Mārcī, quae parvā vōce dīcuntur, _____.
corrīgere	5. Mārcus dicit ‘sē stilum graviter _____, sed tabulae _____ nimis _____ esse; itaque sē clārē scribere nōn posse.’
desse	6. Magister: “Cēra tua tam _____ est quam Sextī. Sūme tabulam tuam et scribe!”
dūrus	7. Cēra est _____ quam _____, _____ industriae, faciunt.
exaudīre	
māteria	
mendum	
mollis	
premere	
quālis	
tālis	
turpis	

Esercizio 5

Completa questa tabella.

	AGGETTIVO			AVVERBIO		
	Positivo	Comparativo	Superlativo	Positivo	Comparativo	Superlativo
I. prāvus						
pulcher						
II. fortis						

Completa l'aggettivo nel grado di comparazione richiesto: comparativo o superlativo.

1. Mārcus stult___ et pig___ est quam cēterī discipulī: Mārcus discipulus stult___ et pig___ est.
2. Ānulus quem Mēdus emit pulch___ est quam cēterī ānulī Albīnī: is ānulus pulch___ Albīnī est.
3. Vocābulum *et* est frequent___ et facil___ quam cētera vocābula: id vocābulum frequent___ et facil___ est.

Esercizio 7

Completa gli avverbi nel grado di comparazione richiesto: positivo, comparativo o superlativo.

1. Sextus nōn tam stult___ respondet quam Mārcus: Mārcus stult___ respondet quam Sextus.
Nēmō stult___ respondet quam Mārcus: Mārcus stult___ respondet.
2. Titus nōn tam turp___ scrībit quam Mārcus: Mārcus turp___ scrībit quam Titus.
Nēmō turp___ scrībit quam Mārcus: Mārcus turp___ scrībit.
3. Titus nōn tam rēct___ aut tam pulch___ scrībit quam Sextus: Sextus rēct___ et pulch___ scrībit quam Titus.
4. Sextus nōn tam lev___ scrībit quam Titus: Titus lev___ scrībit quam Sextus.
Nēmō lev___ scrībit quam Mārcus: Mārcus lev___ scrībit.

■ Lēctiō tertia et grammatica: 119-212

Esercizio 8

Sottolinea gli aggettivi una volta e gli avverbi due volte.

1. Discipulī respōnsum rēctum nescīre possunt.
2. Sextus respōnsum difficile rēctē dat.
3. Turpius est hoc vocābulum turpe dīcere quam tacēre.
4. Titus brevius respondet quam Sextus.
5. Hoc respōnsum omnibus facile est.
6. Mendum facilius ā magistrō corrigitur quam ā discipulīs.
7. Respōnsum breve etiam prāvē scrībī potest.

Esercizio 9

Fai l'analisi di queste parole, specificando di che parte del discorso si tratti (aggettivo o avverbio), il grado di comparazione e, per gli aggettivi, il caso, il numero e il genere. A volte ci son più possibilità.

rēctē	_____	fortius	_____
pigerrimē	_____	fortia	_____
turpiter	_____	prāvō	_____
gravissimō	_____	bene	_____

▶ 88 ◀	graviter	_____	fortiter	_____
	doctē	_____	pulchrē	_____
	turpe	_____	pulcherrimī	_____
	grave	_____	rēctius	_____
	turpia	_____	pulchrum	_____
	gravius	_____	facillimē	_____

Esercizio 10

Scrivi in questa tabella gli avverbi che derivano dagli aggettivi seguenti, nel grado positivo, comparativo e superlativo.

	POSITIVO	COMPARATIVO	SUPERLATIVO
turpis	_____	_____	_____
dūrus	_____	_____	_____
mollis	_____	_____	_____
impiger	_____	_____	_____
levis	_____	_____	_____
pulcher	_____	_____	_____
foedus	_____	_____	_____
doctus	_____	_____	_____
rēctus	_____	_____	_____
prāvus	_____	_____	_____
piger	_____	_____	_____
stultus	_____	_____	_____

Esercizio 11

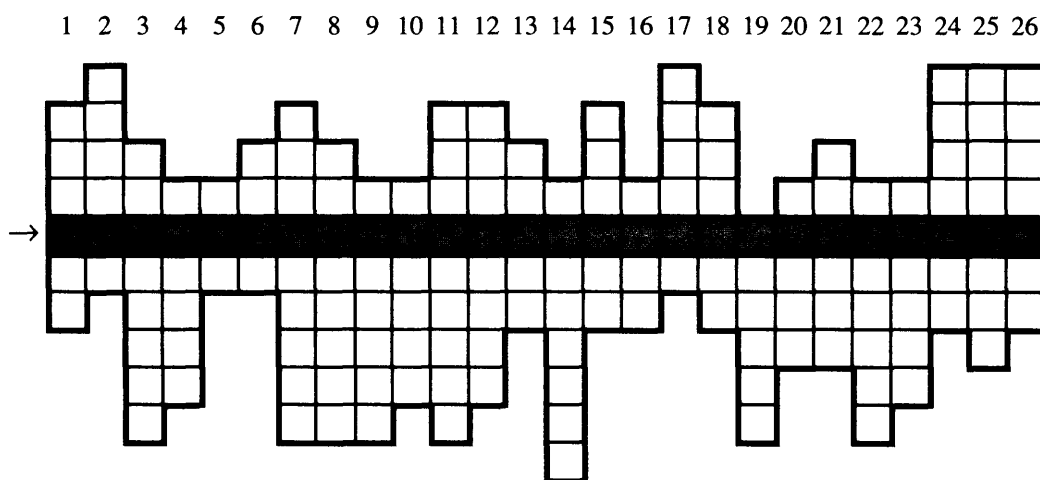
Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

animadvertere	1. Magister <u>Mārcō</u> imperat: "Tōtam <u>sententiam</u> _____ rēctē scribe!" Sed iterum Mārcus mendum facit: H enim littera in vocābulō HOCVLVS _____. Magister irātus iubet <u>Mārcum</u> illam litteram _____, sed nōn _____ Titum simul idem mendum corrigere.
calamus	2. Frequentēs _____ ad patrem absentem ā <u>Sextō</u> scrībuntur. Sextus tam _____ quam <u>apis</u> esse dīcitur.
charta	3. Magister _____ et _____ prōmēns breviter scrībit 'Mārcum <u>discipulum</u> improbum esse et _____ ad tempus nōn afferre.'
dēlēre	4. <u>Charta</u> ex _____ efficitur.
epistula	5. Magister diem <u>epistulae</u> addit atque eam _____ ānulum suum in <u>cēram</u> _____.
impiger	
imprimere	
mercēs	
papȳrus	
semel	
signāre	
superesse	

Fai l'analisi delle parole sottolineate dell'esercizio 11, specificandone il caso, il numero e il genere.

1. Mārcō: _____
sententiam: _____
Mārcum: _____
2. Sextō: _____
apis: _____
3. discipulum: _____
4. charta: _____
5. epistulae: _____
cēram: _____

UN PROVERBIO LATINO

1. Magister in _____ scrībit	14. Prīmus diēs mēnsis
2. Pecūnia quam magister accipit	15. 4x
3. Ventus ab occidente flāns	16. Māteria quam apēs faciunt
4. ↔ prāvum	17. ↔ addere
5. Eō modō	18. ↔ superesse
6. Bēstiola industria	19. Foedus
7. Fit cum vocābula iunguntur	20. ↔ mollis
8. Quod ad hominem absentem scrībitur	21. ↔ dēlēre
9. Littera E est _____	22. Cērā claudere
10. Māteria dūra	23. ↔ dūrus
11. Littera F est _____	24. Herba ex Aegyptō
12. Parva bēstia	25. ↔ rārus
13. 1x	26. Id quō magister in chartā scrībit

MARITVS ET VXOR

■ Lēctiō prīma: 1-58

Esercizio 1

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

amāns
amor
columna
coniūnx
convenīre
dea
forum
magnificus
marītus
mātrōna
pulchritūdō
signum
tēctum
templum
ūllus
vocāre

1. Iūlius, Aemiliae _____, cum uxōre suā in peristylō ambulat.
2. Altae _____ sustent et _____ deōrum _____ peristylum ōnant.
3. Venus ab _____ invocātur. Ea pulcherrima omnium _____ est, itaque dea _____ et _____ appellātur.
4. Iuppiter, quī multās aliās deās amat praeter Iūnōnem, _____ suam, peior marītus est quam Iūlius, quī uxōrem suam neque _____ aliam fēminam amat.
5. Ante decem annōs Aemilia virgō erat. Nunc autem _____ est et Iūlium 'optimum virum suum' _____.
6. _____ est locus in urbe apertus quō multī hominēs _____; prope id saepe multa _____ deōrum sunt.

Esercizio 2

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni mancanti.

1. Rōmae multae dom_____ erant. Multī Rōmānī plūrēs dom_____ habēbant. Dom_____ Iūlii et Aemiliae erat magnifica.
2. Iūlius saepe dom_____ suam relinquēbat.
3. Dom_____ erant variae partēs: peristylum, ātrium, cubicula, cēt.
4. Aemilia, domina dom_____, semper cum liberīs et servīs est, sed Iūlius in dom_____ suīs Rōmānīs esse solet.

Esercizio 3

Metti gli aggettivi di questa tabella nel grado di comparazione richiesto, e concordali coi sostantivi.

POSITIVO		COMPARATIVO		SUPERLATIVO	
_____	marītus	_____	marītus	optimus	marītus
malam	uxōrem	_____	uxōrem	_____	uxōrem
_____	domūs	maiōris	domūs	_____	domūs
parvum	templum	_____	templum	_____	templum
_____	adulēscētibz	_____	adulēscētibz	plūrimīs	adulēscētibz

Completa col comparativo o il superlativo di bonus, malus, magnus, parvus o multū.

1. Ex quinque digitis _____ est digitus medius et _____ digitus quintus.
2. Cubiculum Mārcei magnum et bonum est; cubiculum eius _____ et _____ est quam cubacula servōrum, sed _____ et _____ quam cubiculum Iūlii et Aemiliae.
3. Cubicula servōrum parva et mala sunt; cubicula liberōrum sunt _____ et _____ quam servōrum, sed _____ et _____ quam cubiculum parentum, quod cubiculum villae _____ et _____ est.
4. Brundisium ā _____ hominibus incolitur quam Tūsculum. Rōmae, quae est urbs _____ tōtius imperiī Rōmānī, _____ hominēs habitant.

■ Lēctiō secunda: 59-88

Esercizio 5

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

beātus	1. Pater Iūlii homō _____ (= dīves) erat, quia praeter domum
cotīdiē	Rōmānam multās et pulcherrimās villās _____.
dōnum	2. Quamquam pater Aemiliae homō _____ erat, _____
flōs	Iūlius Aemiliam amābat.
miser	3. Iūlius amōrem suum nōn _____, nam Aemiliae multa
occultāre	_____ dabat. Iūlius autem _____ erat et nocte male
pauper	dormiēbat.
pecūniōsus	4. Dīves adulēscēns _____ longam epistulam et multōs
possidēre	_____ pulcherrimōs ad Aemiliam mittēbat, quōs ea initio
remittere	omnēs _____.
tamen	5. Nunc Iūlius vir _____ est, cui proba uxor, sānī liberī et
	magnifica villa sunt.

Esercizio 6

Fai l'analisi di queste voci verbali, poi traducile.

Esempio: amābāmus: imperf. del verbo amāre, att., I pers. plur.; = '(noi) amavamo'.

cōnābantur	_____	_____
verēbantur	_____	_____
accipiēbant	_____	_____
habitābat	_____	_____
dīcit	_____	_____
appellātur	_____	_____
scribēbant	_____	_____
dūcēbat	_____	_____
habēbat	_____	_____
habent	_____	_____

merguntur		
canēbat		
veniēbat		
iubent		
timēbant		
bibunt		
scribit		
scribuntur		
aspiciēbat		
iubēbant		
turbant		

Esercizio 7

Metti nel caso e numero richiesti il sostantivo, e concorda con esso l'aggettivo.

			SINGOLARE	PLURALE
urbs	(novus)	Nom.		
animal	(prūdēns)	Acc.		
mīles	(fortis)	Gen.		
pedes	(pauper)	Dat.		
marītus	(dīves)	Abl.		
virgō	(miser)	Nom.		
culter	(dūrus)	Acc.		
adulēscēns	(dīves)	Gen.		
fēmina	(pulcher)	Dat.		
discipulus	(prūdēns)	Abl.		

■ Lēctiō tertia: 89-153

Esercizio 8

Completa queste frasi colle parole appropriate, prendendole dalla colonna di sinistra.

dē	1. Tempus Aemiliae amōrem _____ Iūlium nōn _____,
dignus	sed auget.
ergā	2. Iūlius Aemiliae dīcit 'Crassum virum eā _____ nōn esse.'
minuere	3. Iūlius _____ crassus erat quam dīves... Crassus!
minus	4. Iūlius semper _____ Aemiliā cōgitābat, et etiam nunc eam
ōsculārī	saepe _____.

Esercizio 9

Fai l'analisi di queste voci verbali, poi traducile.

*Esempio: sequēbantur: imperf. del verbo sequī, dep. della III coniug., III pers. plur.;
= '(essi) seguivano'.*

dolēbat _____

animadvertēbās

implēbātur

aeogrōtābant

dūcēbar

reperiēbāmur

ascendēbat

hauriēbam

iaciēbāmini

appōnēbātis

iacēbam

iaciēbam

addēbantur

ambulābam

pūniēbāris

faciēbam

incipiēbāmus

dormiēbās

comparābat

efficiēbās

pariēbāris

veniēbāmus

dēlēbantur

fugiēbātis

currēbāmus

appellābāris

operiēbantur

iubēbāris

arcessēbāmur

iactābāmur

exaudiēbātis

laudābāmini

mergēbāris

tenēbāmur

movēbar

horrēbāmus

cantābātis

dēlectābātur

dēfendēbāmini

cōgitābās

reperiēbar

bibēbam

efficiēbantur

accūsābar

sentiēbat

docēbās

aspiciēbāmur

frīgēbant		
audiēbāminī		
tergēbātis		
nesciēbant		
cernēbātur		
aperiēbātur		
accipiēbar		
vidēbāminī		
accipiēbant		
clāmābāmus		
cadēbant		
iaciēbātur		
numerābantur		
pariēbat		

Esercizio 10

Fai l'analisi di queste voci verbali, poi traducile.

*Esempio: vëndēbās: imperf. del verbo vëndere, III coniug., att., II pers. sing.;
= '(tu) vendevi'.*

vocās		
oriēbātur		
cernēbās		
sequuntur		
pōnī		
audēs		
incolis		
tolle		
solēbātis		
canere		
verēbāmur		
surgite		
portantur		
ībant		

Esercizio 11

Fai l'analisi di queste voci verbali (vedi l'esempio dell'esercizio precedente), poi traducile.

dormīte		
accūsābāminī		
cōnābāmur		
bibitis		
docēbam		
accipiō		
venīmus		

pariēbās	_____	_____
pōnēbātis	_____	_____
verērī	_____	_____
proficīscitur	_____	_____
aspiciēbāminī	_____	_____
sentit	_____	_____
cadēbās	_____	_____
efficere	_____	_____

Esercizio 12

Completa queste frasi, inserendovi le terminazioni del vocativo.

1. Cornēlius Iūlium salūtat: “Salvē, Iūl ____!”
2. Fabius filiū suū Lūcium vocat: “Venī, Lūc ____, fīl ____ m ____!”
3. Iūlius Cornēlium salūtat: “Salvē, Cornēl ____!”

Esercizio 13

Metti nell'imperfetto queste voci verbali, senza cambiarne la diàtesi, la persona e il numero.

additur	_____	reprehenderis	_____
animadvertunt	_____	partimur	_____
vestior	_____	frīgēs	_____
complectiminī	_____	iaciō	_____
dēlētis	_____	pūnīs	_____
excitāris	_____	proficīscor	_____
cadō	_____	accipiminī	_____

■ Lēctiōnēs I, II et III

Esercizio 14

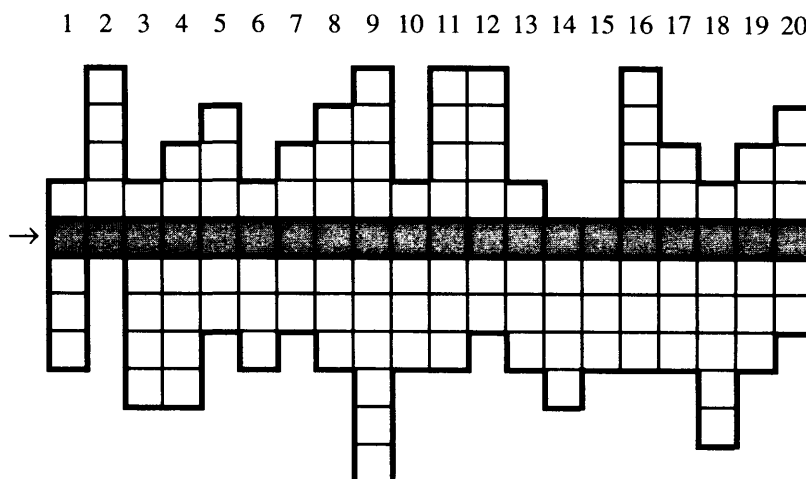
Fai l'analisi di queste parole, prese dal cap. XIX alle linee indicate, specificandone il caso, il numero e il genere.

- r. 13 deōrum: _____
- r. 29 virum: _____
- r. 39 adulēscēns: _____
- r. 40 annōrum: _____
- r. 41 Rōmae: _____
- r. 66 Aemiliam: _____
- r. 70 Crassus Dīves: _____
- r. 78 flōrēs: _____
- r. 79 initiō: _____
- r. 89 Aemilia: _____
- r. 91 tempore: _____
- r. 94 tē: _____

- r. 94 multō: _____
 r. 99 adulēscēntium: _____
 r. 103 multōs: _____
 r. 105 tē: _____
 r. 110 tē: _____
 r. 123 annīs: _____
 r. 128 virgō: _____
 r. 128 tē: _____
 r. 132 Venus: _____
 r. 135 uxōris: _____
 r. 142 mē: _____
 r. 143 cibum: _____
 r. 150 vir: _____
 r. 150 Iūli: _____
 r. 150 amōrem: _____
 r. 152 mē: _____

UN PROVERBIO LATINO

1. ↔ itaque	11. Ōsculum dare
2. Quod datur	12. Quōque diē
3. ↔ pecūniōsus	13. ↔ pauper
4. Uxor	14. Quod inter Capitōlium et Palātium est
5. ↔ miser	15. Rosa est _____
6. Fēmina quae marītum nōndum habet	16. Tenuis
7. ↔ nēmō	17. Quod super domum est
8. Coniūnx	18. Minōrem facere
9. < pulcher	19. Bonus, _____, optimus
10. In domō Iūlii peristȳlum ōrnant	20. Maiōrem facere

Questo volume, quando sia sprovvisto del triangolino affianco, è da considerarsi copia di saggio e campione gratuito fuori commercio, e perciò non può esser venduto, né ceduto ad alcun altro titolo, ai sensi dell'art. 17, comma 2°, della legge 633 del 1941. Esso è inoltre esente da IVA (d. p. r. 26 ottobre 1972, n. 633; art. 2, lett. d) e dall'obbligo della bolla d'accompagnamento (d. p. r. 6 ottobre 1978, n. 627, art. 4, n. 6).

Quaderno di esercizi

per LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS I - FAMILIA ROMANA

Volume I (cap. I-XIX)

ISBN 88-87637-26-1, p. 96

Volume II (cap. XX-XXXIV)

ISBN 88-87637-27-X, p. 104

www.vivariumnovum.it

Prezzo di questo volume
€ 8,90

Il prezzo della confezione è dato
dalla somma dei prezzi dei singoli
libri che la compongono.

ISBN 88-95611-03-9

